

Contra la Reforma Lingüística

CONFERENCIA DONADA AL «ATENÈU BARCELONÈS»
ELS DIES 21 Y 25 DE JUNY DE 1918

SENYORS:

s possible que per a molts constitueixi una sorpresa'l simple enunciat de la conferència qu'avuy me proposo desenrotllar; y no mancarà tal volta qui consideri una imperdonable heretgia, y alhora un punible atreviment, el de qui gosa axecar una veu de protesta contra una Reforma qu'apareix segellada per la més notoria de les Entitats culturals de Catalunya y que, de més a més, sembla tenir a favor seu el beneplàcit unànim dels catalans. Crech, no obstant, que hi ha en axò quelcom que mereix ésser escatit serenament y que convé, d'una vegada, plantejar la qüestió lingüística en els seus veritables termes, a fi de veure si, entre tots, no estèm jugant ab la sort esdevenidora de la llengua catalana, que es, ha estat y serà sempre la part més valiosa del nostre patrimoni nacional.

§ 1. Declaracions previes.

Voldria tranquilisar per endavant els esperits tímids que podrien arribar a creure impertinent tota discussió sobre materies ortogràfiques y gramaticals des del punt que ja hi ha qui, provehit de la màxima autoritat que s'hagi may arribat a obtenir en el nostre país per a aquestes coses, té l'encàrrech de resoldreles a gust seu en nom de tots; y que als de més avall no'ns pertany altra missió que la d'acatar les seves ordres. En aquestes qüestions precisament, si alguna cosa ha salvat a Catalunya, ha estat la tenacitat indomable ab que'ls catalans ens hem defensat sempre contra una hegemonia centralista que pesava damunt del nostre esperit y que intentava, fins, arrebastarnos aquesta mateixa llengua de que tan gelosos estèm. El problema, tal com jo'l veig avuy, es encara'l mateix: ahir ens defensavem de la tirania lingüística dels de fóra, que tractaven de dificultar l'expandiment de la nostra llengua; avuy anèm a defensarnos dels que, de dins de casa, estant, inconscientment y pensant millorarla, no fan sinó corromprela. Vull creure que tot en aquests es fill de les més patriòtiques intencions; mes també eren patriotes a la seva manera'ls qu'ahir volien imposarnos la hegemonia lingüística del castellà; y nosaltres els combaterem, convençuts de que, no sols compliem ab un dictat de la nostra consciència, sinó que exerciem una de les més altes funcions defensives de la nostra espiritualitat. No dubtèu, donchs, de que jo avuy crech tenir els matexos motius per a combatre, ab tot y la feblesa de les

meves forces, allò que crech un perill grandíssim per a Catalunya, o sia la reforma de la llengua catalana, adoptada y impulsada ab incontrastable eficàcia per l'Institut d'Estudis Catalans; entitat a la que jo he prestat fins ara tribut d'acatament y a la qual ni jo ni cap bon català podria regatejar la seva admiració y'l desig de véurela créixer constantment en prestigis, si aquests han de traduhirse en el bé de la Patria.

Una altra prevenció contra mi mateix voldria anticipadament esvahir, per si es qu'arribava a formarse en l'esperit dels que m'escolten avuy y dels que demà podran llegir aquests conceptes: y es que l'haverme emprès la defensa de la nostra integritat lingüística sia fruyt d'una lleugeresa meua o d'una resolució poch meditada. No: de cap manera. El meu acte d'avuy representa la definitiva liquidació d'una crisi sentimental que s'es produhida en mi d'uns quants anys ençà; es, en certa manera, una vindicació de la meua llibertat de pensament y d'acció, qu'avuy crech recobrar totalment y per sempre; es la resolució d'un conflicte íntim en que han jugat amistats contraposades, y que ha atormentat el meu cor ab el desig de reconciliarles entre elles, donant per igual a totes un culte de llealtat y reconexença. Jo hauré avuy de criticar l'obra de benvolguts amichs meus, dels quals he rebut sempre cordialíssima acullida, que m'han estat inapreciables consellers y als quals jo he donat sempre ab orgull el títol de mestres meus, sense emperò que may hagi tractat d'enganyarlos per la meua part ab una incondicional adhesió als llurs ensenyaments. Per axò es que, quan m'he decidit a posarme enfront de lo qu'ells estimen, no ha estat pas sense que m'hagi calgut realisar un considerable esforç y sense pesar per endavant les conseqüències possibles del meu acte. Creguèu, donchs, que si'm veyèu avuy regatejar el meu tribut a l'amistat, sols he pogut ferho en honor d'un sentiment que reputo per damunt de tot altre: l'amor a la veritat. Y tinch per segur que un impuls de sinceritat com el que aquí'm porta no podria ésser blasmat per cap amich veritable.

Mes, podria ésser que jo anés errat en la forma d'exercitar aquest imperatiu de la meua consciència. Y es, pensant en axò, que vull ampararme d'uns conceptes d'En Joseph de Maistre, molt oportuns en la meua situació: «Quan un propòsit nascut en un cap sà que culmina sobre un cor recte ha estat ademés examinat atentament per uns quants homes de pes, aytal propòsit no podria ja ésser una absurditat ni una cosa dampnable; pot senzillament ésser desaprobat, lo qual es molt diferent.» Jo us dich ara lo mateix: les meves opinions, que'm proposo tot seguit exposarvos, estàn molt lluny d'ésser una estridència indocumentada; són, per lo contrari, compartides per un estol de personalitats a les quals fóra una injustícia negar una alta significació; y seria una gran sort per a mi aquest vespre,

Als felibres provençals

Gemans grans: Vostre festa m'encanta
 I el meu cor alça el vol i s'en hi va,
 Al raig del sol de Maig, triomfadora
 La vostra copa santa veig brillar.
 Oh! pogués ab un altre beure en ella
 El glori ardent i dolç del vi payral
 Per canter una cançó novella
 Embriagada del regust terral!

Jo sentí d'aquí la llengua d'oc que canta
 En el bell remorós del vostre vi,
 Pot' ella en vibra, vostra copa santa,
 Praxada de cançons que han de florir

Las cançons floriran en vostres llabs
~~Regalant pel vell cantig poble~~
 Un Maig dintre del Maig serà el conit
 I al raig del sol qui es el farà aclarir
 Hi sentireu dançar l'ombra dels aïrs

Gemans i quan brindaren per la Naix
 Pansen ab els gemans de Catalunya
 Parèn l'orella eners la terra lluny
 I ohiren nostres crits com un resso

Joan Maragall

Maig 1904

que les meves paraules resultessin un digne tornaveu del estat d'opinió que pretindran traduir.

§ 2. Els orígens de la Reforma.

La reforma lingüística que tan extraordinària pertorbació en els actuals moments ha vingut a portarnos, té uns orígens modestíssims. Convé recordarlos ara, fent una mica d'història, per a seguir l'evolució de la tendència reformadora que, iniciada fa quasi trenta anys, avuy veyem ja arribada a un punt que podem considerar culminant.

Abans de 1890 ningú no parlava de que la nostra llengua necessités ésser reformada. Els més clarividents creyen que devia ésser estudiada, coneuada, purificada de les turpituds que l'enlletgíen com a resultat de la seva llarga decadència, de la qual no havia encara conseguit rescabalar-la'l renaxement literari iniciat en l'època d'En Rubió y Ors. Hi havia hagut gramàtics, més o menys ben inspirats; hi havia hagut polèmiques y fins veritables batalles entorn de problemes mal plantejats (com el dels plurals femenins en *as* o en *es*); emperò s'acceptava'l fet de que la llengua, encara que mal coneguda y pitjor tractada pels mateixos catalans, era prou bona en la seva naturalesa pròpia y sols calia retornarla al bon ús.

Per aquell temps, el qu'avuy es el meu amic respectat y caríssim, En Jaume Massó y Torrents, havia començada la publicació d'una revista «literària, artística, científica», sots el títol de *L'Avenç*, de tendències sumament moderades dintre del fervent patriotisme qu'havia mogut al seu editor a donarla a llum. Literàriament s'ajustava a la normalitat ortogràfica d'aleshores, que venia representada, poch més ençà o més enllà, per les regles de la Royal Academia de Bones Lletres de Barcelona. *L'Avenç* respectava inclusivament els plurals en *as*, que són, en la susdita ortografia acadèmica, una deficiència avuy plenament reconeguda, per a evitar la qual no pogué res el bon tast y conexement de la llengua clàssica d'En Marià Aguiló.

Emperò, heusaquí que, en el número de *L'Avenç* corresponent al octubre d'aquell any 1890, apareix, com plogut del cel, un col·laborador espontani de la revista, el senyor Joaquim Casas y Carbó, qui, en una lletra endreçada al director de la mateixa, li proposa la publicació d'una sèrie d'articles, al «objecte d'intentar justificar certes reformes ortogràfiques que pensava proposar». Sembla que'l director de *L'Avenç* degué trobar bé la cosa, per quant, a la publicació de la lletra oferiment del senyor Casas, segueix ja la del primer article de la sèrie. Aquest article, constituït per una argumentació històrico-etimològica qu'avuy no podria resistir un anàlisi un xich sever, tenia per objecte «enterrar» la preposició catalana *ab*, que, segons l'articulista, era «una forma morta y més

que morta momificada», acceptant decididament, per a substituir-la, «la forma *amb* que reuneix totes les condicions que puguen demanar els més exigents». La rahó qu'abans havia donat el senyor Casas contra l'*ab*, no obstant de reconèixer que «fins aleshores no se'n havia usat d'altra en la llengua escrita acadèmica» es: que l'*ab* «ara es completament inservible, més que inservible perjudicial», perquè, «demostrat que la majoria dels catalans son *ambistes*, els porta una pertorbació la forma *ab* escrita, que no saben com pronunciar». Els meus oyents actuals crech que no dexaran de somriure interiorment, davant d'aquestes afirmacions *ex-cathedra* que vintivuyt anys enrera feya un aficionat a la filologia. Donchs, cal pensar que, des d'aleshores, no s'es donada encara cap altra rahó més sòlida per a enterrar l'*ab* y suplantar-lo per l'*amb*; el qual (apart de comptades inepícies dels antichs copistes) es, com a forma gramatical, una pura invenció del meu fantasiós amic senyor Casas.

La sèrie d'articles-estudis del mateix autor sobre la llengua catalana, continuà en números successius de *L'Avenç*; l'examen dels quals ometo perquè no revestexen tanta transcendència.

§ 3. El «Ensayo de Gramática» d'En Fabra.

L'any següent, 1891, fa la seva aparició en escena'l tercer dels homes de la reforma lingüística: En Pompeyo Fabra, que dona a llum el seu *Ensayo de Gramática de Catalán moderno*, imprès per *L'Avenç*, que ja aleshores havia adoptat la ç y adquirit la categoria d'establiment tipogràfic, figurant-hi associats com a propietaris En Massó y En Casas. El *Ensayo* es escrit en castellà, emperò ofereix en el seu començament un avís «an els qu'escriuen en català», hont l'autor exposa les seves idees sobre la nostra llengua y sobre l'ortografia de la mateixa. De les declaracions d'En Fabra se'n poden extreure aquests punts importants:

Primer. El català de Barcelona «es el parlat, am petites modificacions, en tot Catalunya, excepte en algunas comarcas de las provincias de Lleyda y Tarragona.» Vull fer la justícia al senyor Fabra de creure qu'avuy no s'atreviria a parlar ab tanta lleugeresa d'una cosa qu'aleshores revelava conèixer ben malament. Els estudis de dialectologia que d'aquell temps ençà han vingut realisantse, donen a la qüestió de les diferències del català parlat una importància molt més gran que la que'l senyor Fabra li concedia. Y, axò no obstant, partint d'aquesta discutible asseveració de que'l català modern per antonomasia era'l parlat a Barcelona, es aquesta forma dialectal la qu'En Fabra en el seu *Ensayo* estudia y procura elevar a la categoria d'idioma, en contraposició ab el català escrit o literari, que, tant ell com el senyor Casas, qualificaven de *català acadèmic*, considerant-lo en certa manera com una llengua convencional.

Segon. El sistema ortogràfic adoptat pel senyor Fabra en la part corresponent del seu *Ensayo*, diu ell que «no es gayre diferent del de la Real Academia de Buenas Letras, qu'es el més generalment usat»; són ben poques per lo tant les innovacions que'l senyor Fabra hi introduheix, segons ell mateix declara. Emperò (y desitjo que'ls meus oyents se fixin en lo que segueix) l'autor no creu que les modificacions per ell introduhides bastin a dexar l'ortografia catalana al seu gust, sinó que creu que s'hi han de fer moltes modificacions. «No hi comprès may, per exemple — són paraules textuales — per què no s'han d'usar la *d* y la *g* gutural en fi de dicció (*fred, sord, grog, ving*), usant hi en cambi la *b* y la *g* paladial (*adob, fuig*); per què s'ha d'escriure sempre *ch* en fi de paraula; per què s'han de representar amb el mateix signe la doble *l* y el *sò* que'ls italians escriuen *gli*; ni per què s'ha d'escriure *y* en tots els diptongos acabats en la vocal *i*.» En axò qu'acabo de transcriure queden pot dirse determinats els punts essencials de la reforma qu'aleshores anava totjust dibuxantse y que'ls seus propis iniciadors fundaven en la declaració singularíssima de que *no comprenien* per què dexava de ferse lo que ells volien que's fes. Axò val tant com si jo pretengués ara que'm fessin president del Consell de Ministres, dihent: «No he comprès may per què S. M. el Rey d'Espanya no m'ha cridat al seu costat per assessorarlo en les àrdues qüestions que ve cridat a resoldre.» Lo qual fóra una variant sense gracia d'aquella dita que s'atribueix a Alfons el Sabi: «Si Deu m'hagués consultat quan va crear el món, li hauria sortit molt millor.» Reconeguem, sense ofensa per a ningú, que'ls flamants reformadors de 1890 no eren sinó uns jovenets plens de bons desitjos, y que tenien certes pensades lingüístiques la transcendència de les quals estaven ells matexos ben lluny de capir. ¿Y qui podria preveure aleshores que d'aquestes ignorancies, tan ingènuament confessades, hauriem de patirne les conseqüències, temps a venir, tots els catalans?

Tercer. La darrera de les deduccions importants que poden treure de l'examen detingut del *Ensayo* d'En Fabra, es que'l gramàtic vol desconèixer (y potser sia que realment l'ignorés) el fet d'una literatura clàssica catalana, d'hont arrenca, passant a través de períodes realment crítics, la llengua literaria d'aleshores lo mateix que la d'ara, en l'estudi de la qual hauria'l gramàtic trobat, sens dubte, l'explicació de molts fenòmens que no comprenia y l'orientació més segura per a tractar gramaticalment la llengua objecte del seu *Ensayo*. Emperò, com s'ha dit, En Fabra anava a fer una gramàtica del català modern, y, segons la seva manera de veure d'aleshores, el català modern quedava quasi reduït al parlar barceloní. Es lo mateix que si ara la *Real Academia Española*, desitjant acomodar la gramàtica castellana a les

necessitats modernes, enviés un acadèmic a estudiar el llenguatge dels *barrios bajos* de Madrid.

§ 4. «*L'Avenç*» adopta les reformes.

Simultàniament ab l'aparició del *Ensayo*, aquell mateix any 1891 començà *L'Avenç* a adoptar les reformes ortogràfiques qu'acabaven de concebir, en singular coincidència, els dos companys gramàtics, En Casas y En Fabra. En Massó, que, anant sol, may, per lo que sembla, no havia pensat en aquestes coses, degué abandonar-se a la iniciativa dels seus amichs.

En efecte: la revista havia ja adoptada la forma de la preposició *amb* proposada per En Casas, juntament ab la variant *am* per a quan no anava seguida de paraula començant per vocal. Havien tornat a posar en ús la *ç*, seguint la tendència preconisada per l'Aguiló y'ls Jochs Florals, qu'en axò y en els plurals en *es* s'havien anticipat a l'Academia de Bones Lletres. Y havien també optat per la supressió de la *h* final y per l'adopció de les formes invertides dels pronoms: *em, et, es*.

En quant a reformes de detall, són innombrables les que la publicació ofereix durant aquell període. Quasi totes s'expliquen per l'*Ensayo* d'En Fabra, qu'anotava minuciosament fins els idiotismes del dialecte barceloní: *nostro, nosaltros, otros, aquè, pugut, vulguent, grand, quand*, etc. Ab tot lo qual podrà veure's ja ab quina ausència de seny els novells gramàtics duyen avant les seves reformes lingüístiques, qu'ells matexos qualificaven de *reformas naturalistas y racionaltssimas* (1).

§ 5. *Un curs de conferencies reformadores.*

La tendència reformadora fou francament plantejada en una serie de quatre conferencies que'ls tres companys Massó, Casas y Fabra donaren en el Centre Excursionista, y qu'apareixen extractades en el número de *L'Avenç* corresponent al desembre d'aquell any (2).

Ab la primera conferència En Massó s'encarregà de definir «*còm es que «L'Avenç» s'ha llençat a la reforma lingüística*»; y en l'extracte publicat apareix el paragraf següent, que traheix l'esperit renovador a ultrança, quasi revolucionari per dirho així, que, ja per aquells moments, informava tota la publicació:

«Tant l'art com la ciencia estudian avuy a la Naturala y a l'Humanitat franca y directament, sens idees preconcebudas ni trabas que lliguin, preocupant-se sobretot de sorprendre lo més aproximadament possible, a la veritat. Y, com per revenja, al sortir de las trabas acadèmicas y uniformistas fillas de l'època del Renaixement, fins han arribat a exagerar la nota, fent y subdividint escoles que no precisan per produir l'obra artística.»

(1) *L'Avenç*, vol. de 1891, pàg. 351.

(2) *Id.*, pàg. 375.

En resum, pot dirse del parlament d'En Massó, qu'es un càntich fervent al naturalisme artístich y literari, qu'era en aquells moments una tendència que s'imposava, aquí y fóra d'aquí; y la reforma lingüística apareix com un cayre d'aquesta tendència aplicada a Catalunya.

En la segona conferència, a càrrech d'En Casas y Carbó, aquest estudià «*quin ha d'ésser el modern català literari*». Y entre les condicions per ell reclamades hi ha que «s'ha d'acostar tot lo possible a la llengua parlada, a fi de tenir en aquesta una base sòlida y viva; ha de seguir las bonas tradicions de l'antiga llengua catalana escrita que sigan compatibles am la manera de ser moderna de la llengua; y ha de tenir un sistema fonètic, morfològic y ortogràfic lo més perfecte possible per a facilitar el seu coneixement y la seva adopció».

A uest programa, que, en honor a la veritat, hem de reconèixer molt ple de seny, fóra acceptable en absolut, si l'autor no digués tot seguit, al descendir a un punt de vista pràctic: «No moventos ara del camp català, tenim, doncs, per la formació del català literari modern, primerament la llengua parlada y segonament la llengua escrita.» Com se veu, els reformadors del llenguatge partien del equívoc, que vull creure establert inconscientment, de que la llengua escrita havia estat, no precisament una conseqüència del procés secular de la llengua parlada, sinó una mena de convenció acadèmica, filla del artificio de la voluntat creadora d'uns gramàtics anteriors a la colla de *L'Avenç* que no havien sabut estudiar en la realitat els fenòmens de la llengua viva. Heusaquí la dèria constant de tots els innovadors; y heusaquí, senyors, si'm permeteu que us ho digui, la gran errada inicial y funestíssima dels reformadors de l'ortografia catalana, que aleshores, més frants que no pas ara, qualificaven rodonament de reforma lingüística.

Les conferències restants de la serie, fetes per En Fabra, versen ja sobre qüestions especials de gramàtica. No'm cal analitzarles aquí; bastarà declarar que les seves conclusions són les que determinen les reformes que successivament havia d'anar implantant *L'Avenç*.

§ 6. *L'esperit de la Reforma.*

Les reformes ortogràfiques que *L'Avenç* començà per adoptar, a partir del any 1892, apareixen determinades en el número de janer, en aquests termes (1):

«Les innovacions són tres, que simplifiquen extraordinàriament la nostra ortografia:

Primera. Supressió de l'y, qu'es substituïda per l'i. Excepció: l'y de la combinació ny: *canya*.

Segona. Supressió de l'h. Exemple: *ora, ivern, aver, riem, traduir, proibir*. Quedarà l'h en algunes veus: *hi, he,*

has, ha, hem, heu, han, del verb *aver*; *hi i ho*, afixos; *benehir i malehir*; en les interjeccions.

Tercera. Supressió de l'accent ortogràfic sobre qual-sevol sílaba que no sigui l'última. Exemple: *classica, epoca, castig, ultim*.

Després de fer remarcar aquí, pel nostre compte, el títol d'EXTRAORDINARIAMENT SIMPLIFICADORES que'ls seus autors donen a les reformes damunt dites, pendrem nota d'altres declaracions no menys interessants, que són fetes en aquell mateix número de la publicació.

Referintse a l'accentuació, expliquen que la modificació introduhida obeheix al desig de fugir del sistema castellà: «Nosaltros — diuen — provem d'emplear-ne un altro que va bé a l'italià i al portuguès, llengües en les quals no s'accentuen els esdrúixols. Anem massa ab els castellans...»

Y, un poch més endavant, firmades per En Fabra, són donades aquestes altres rahons en pro de la Reforma (1):

«Per mi, pels meus companys de *L'Avenç*, es més convenient, molt més patriòtic, no menysprear la llengua que parlem i estudiar-la amb amor; procurar donar a coneixement tota la regularitat del seu sistema gramatical; no consentir qu'es substituïxin les seves formes, filles de lleis fixes i característiques, per altres arcaïques, impronunciables algunes; treballar per depurar i enriquir el seu vocabulari i la seva sintaxi, i donar-li una ortografia propia, menos castellana, mes en armonia am la manera de ser de la nostra llengua.»

Avuy, al llegir axò, s'apodera de mi una extraordinària perplexitat. ¿Què devia voler dir En Fabra ab allò de *donar a coneixement tota la regularitat del sistema gramatical del català*? Y ¿quines formes eren les *arcaïques y impronunciables* que calia bandejar del llenguatge escrit, en benefici de les que, segons ell, eren filles de lleys fixes y característiques del nostre idioma? Lo únich que jo veig clarament en tot axò es que, per aquell temps, En Fabra estava molt lluny d'ésser el filòlech que avuy fóra injust no reconèixer en ell; y lo que's desprèn, ademés, d'aquestes declaracions renovadores, simplificadores y descastellanisadores, es que'ls reformadors de *L'Avenç*, més que una finalitat clarament determinada, perseguien aleshores, a la bona de Deu, un altre objectiu més *terre à terre* y perfectament explicable en els seus anys: volien singularisarse fent alguna cosa que may no hagués feta ningú. Y la revolució lingüística era lo menys exposat per a ells, perque tothom sab que per haver intentat revolucionar una gramàtica no hi ha sanció penal en cap còdich, com n'hi ha per a altres menes de revolucions, sobretot quan fracassen, que sol ésser quasi sempre.

Y aquest esperit revolucionari qu'informava l'obra dels renovadors d'aleshores, es posat de manifest encara d'una manera més franca per ells

(1) *L'Avenç*, 1892, pàg. 91.

(1) Vol. citat., pàg. 93.

matexos, quan, al refutar un dels molts articles d'oposició a les reformes lingüístiques que aparegueren en els periòdichs d'aquell temps, els de *L'Avenç* defugien sotsmetre'ls seus principis a l'aprobació de persones de reconeguda autoritat en qüestions gramaticals, y diuen, ab tota l'ardidesa que'ls pochs anys y la irresponsabilitat solen donar (1):

«Els de *Lo Teatro Català* ens aconsellen que cerquem aquesta aprovació, a lo qual els hem de respondre QUE NO CREIEM EN AUTORITATS RECONEGUDES...»

Y més avall, per si quedava algú que no se n'hagués enterat prou bé:

«Repetim-ho: AMB AIXÒ D'AUTORITATS RECONEGUDES NO S'ANIRÀ MAI ENLLÒG...»

Senyors: vos prego que prengueu nota d'aquest crit d'independència, perquè potser ens caldrà més endavant ferne aplicació pel nostre compte.

§ 7. *El primer fracàs de la Reforma.*

L'Avenç seguí publicantse encara tot l'any 1893. Mes, ab el número corresponent al desembre, la publicació prengué comiat dels seus llegidors ab un article titolat *¡A reveure!* D'aquest escrit, en que els editors de la revista declaren la manca d'èxit que'ls ha acompanyat en els seus propòsits, copiaré'ls següents paràgrafs (2):

«La calma i la rutina tenen aclaparat l'esperit català talment que fins es refractari a reformes i innovacions. Un dels més deplorables distintius del nostre caràcter és trobar bones les coses tal com son, i per xò ens costa tant de deseixir-nos dels mals caminadors qu'els castellans ens han posat...»

Nosaltros hem tractat de depurar la llengua escrita que tant meravellosament plena de vida trobem en els llavis dels que l'usen, i ens ha respòs l'apatia catalana, dient-nos, sense discutir, que les autoritats gramaticals eren tal i tal i no nosaltros, que veníam a rompre la tranquil·litat de les coses establertes...

Nosaltros hem buscat lo que hem tingut de propi, i per xò *L'Avenç* ha donat llog preferent a l'estudi dels monuments i de la literatura dels temps passats. Hem procurat fer extrangerisme com a millor medi de contrarrestar les influències castellanes...

Y axí pogué considerarse terminada aquella primera etapa de la tendència reformadora de la nostra llengua, ab el fracàs reconegut pels seus iniciadors matexos.

Una cosa tan sols vull fer notar. Encara qu'en els paràgrafs transcrits vé apuntat el concepte d'haver fet intervenir *L'Avenç* en la seva campanya l'estudi de la literatura dels temps passats, no es qüestió de creure, de cap de les maneres, qu'en

les reformes lingüístiques plantejades per En Casas y En Fabra hi hagués tingut la més petita influència aital estudi. Els punts de reforma, com hem vist, havien estat ja determinats des del principi, quan encara'ls seus autors sabien ben poca cosa de la llengua y literatura catalanes clàssiques; haventse, per altra part, afermat ben clarament que aquests propòsits reformadors tendien a donar la preferència al estudi del català parlat, per damunt del català acadèmic, o sia'l català escrit d'aleshores (que precisament, vist ab els ulls d'ara, no podia pas tenir gayre cosa d'acadèmic); essent, per últim, cosa demostrada també que l'origen de les susdites reformes era únicament d'ordre sentimental: patriòtic, anticastellà, innovador y revolucionari. Tot axò plegat, si volèm ésser justos, era una contribució que'ls esperits més inquiets de casa nostra duyen al moviment renovador en sentit realista que, per aquells moments, influia en tota Europa, y que's feya sentir en art y en literatura, lo mateix qu'en els estudis d'ordre científic. Aquesta revolució espiritual es encara massa recent per a ésser judicada; emperò les manifestacions que produí han passat, avuy per avuy, bon xich de moda, quedant reduhida la seva influència a més justes proporcions y sense'l menyspreu que aleshores afectava per altres valors de caràcter tradicional. Mes, no ho dubtèu: d'aquesta exageració que concedia una significació absoluta al fet viu actual, independentment del procés evolutiu que l'havia motivat, y que pugnava per a trencar motlles, a fi de poder intentar, ab més comoditat, l'establiment d'una nova fórmula de vida; de tot axò, repetexo, fou filla la reforma lingüística que avuy apareix patrocinaada per la cultura oficial del nostre país. Aquests seus vicis d'origen, realment perturbadors com a destructors de tot procés tradicional, són, no ho dubtèu, la rahó dels grandíssims inconvenients que més endavant me proposo fervos veure.

§ 8. «*L'Avenç*», empresa editorial.

Un cop desaparegut *L'Avenç* com a publicació periòdica, era lo més probable que la reforma lingüística, iniciada y sostinguda per aquell, hagués acabat per esvahirse en el recort dels que aleshores erem quasi infants y que avuy parlariem d'aquestes coses com d'una de tantes qüestions que per un moment han pogut apassionarnos y en les que reconeixem després que *no n'hi havia per a tant*.

La estridència representada per *L'Avenç* a partir del moment en que's llençà pel camí de les reformes, no difereix, en quant als procediments, de totes les altres revolucions ideològiques intentades per nuclis juvenils que successivament han anat fent la llur aparició, ja ab caràcter literari, artístic o polític separatament, ja ab caràcter complex, confonent varies d'aquestes tendències en un

(1) *L'Avenç*, 1893; pàg. 48.

(2) Idem; pàg. 378.

sol objectiu. De més a més, a Catalunya, per rahó del desvetllament patriòtic d'aquests darrers anys, els moviments a que'm referexo han prèns un caràcter marcadament protestatari contra'l predomini de lo castellà.

Mes quasi sempre aquests nuclis acaben per disoldres espontaniament: els joves se fan grans; els uns acaben la carrera; els més se casen; tots adquiren responsabilitats; y, tal com jo presumo que hauria passat ab *L'Avenç*, unes velles amistats inesborrables y'l recort d'unes jornades d'afans y d'alers compartits en dolç camaradatge, són lo únich que sura per damunt dels anys y'ns reserva per a després de les hores de fatich una plàcida font de recordances.

Emperò'l cas de *L'Avenç* tingué axò de particular: possehía impremta propia y establiment de llibreria, representant tot junt interessos de certa importancia; y ja es sabut que aquests demanen ésser defensats per lo que són y, sobretot, per lo que darrera d'ells sol haverhi d'amor propi, d'il·lusions encara no esvahides, de força espiritual, sia quina sia, que s'hi ampara y's defensa, y cerca triomfar, y triomfa a voltes per la perseverancia. Mes una defensa axí, un triomf assolit en aquestes condicions, arriba a costar, si molt convé, dèu o vint vegades la quantia de lo que inicialment se tractava de salvar. Y encara, les més de les vegades, un hom queda ben satisfet d'haver conseguit, al preu de tot axò, passar avant ab *la idea*.

Jo no sabria aquí, sincerament, regatejar la meua admiració per l'obra de *L'Avenç* durant aquests vinticinch o trenta anys en que, actuant d'empresa editorial patriòtica, llençà a la circulació llibres y més llibres escrits en la nostra parla, fent d'alguns veritables joyells bibliogràfics y prescindint sempre'ls editors d'escatir per endavant si les possibilitats de venda eren garantía suficient contra'l temible dèficit. Axí fou publicada, constituint un dels més simpàtics esforços de divulgació literaria, aquella «Biblioteca Popular de *L'Avenç*», per a enaltir la qual trobà En Maragall, en son cor de poeta, paraules tan altes.

§ 9. *El cenacle literari de «L'Avenç».*

Emperò'l gran prestigi de *L'Avenç* li ve, no de la reforma lingüística, sinó de la seva influencia com a cenacle literari; y, d'una manera més especial, de la qualitat d'alguns dels homes que en aquell cenacle tingueren ocasió de donarse a conèixer y pendre des d'allí volada que, en algun cas, no ha parat fins assolir les esferes de lo immortal.

Ja he citat En Maragall que, com a escriptor català, pot ben dirse que fou fill de *L'Avenç*. L'Ignasi Iglesias, En Santiago Rusiñol, són també noms que il·lustren aquella plèyada literaria; ab el propi Massó y Torrents, que assoleix depressa una doble personalitat com a escriptor y com a erudit, que,

després dels anys transcorreguts, s'imposa encara com a primer-en-rengle.

Aquests noms són, ho repetexo, els veritables títols de gloria de *L'Avenç*. Y, si prescindim d'En Massó, interessat des del principi en les pensades reformadores dels seus companys Casas y Fabra, per lo que fa a En Maragall, al Iglesias y a En Rusiñol, tinch motius per a creure que lo de la reforma lingüística'ls era del tot indiferent. D'una manera absoluta pot dirse axò del autor de *La vata cega* (1); està probat que'ls seus manuscrits anaven a l'impremta ab l'ortografia que, més o menys, era la de tots els que sabien per aquell temps escriure en català, y la que ha estat fins ara de quasi tots els que's trobaven en el mateix cas. De les caxes de *L'Avenç* sortien després els versos d'En Maragall vestits a la moda nova, com més tart van sortirne altres de Mossèn Cinto. Per que, senyors, quan se tracta de fer prevaldre certs principis ortogràfics, ni'ls vius ni'ls morts no tenen vot en contra.

Aquesta indiferencia per l'ortografia té de dolent una cosa: y es que sembla, vista de fóra estant, una adhesió, una complicitat, quan no es altra cosa més que una renuncia. Y jo crech que aquestes renunciés, aquestes passivitats de gent com En Maragall (per no citar cap dels vivents), han estat la única força que la reforma lingüística de *L'Avenç* ha tingut per a arribar fins al moment actual.

Y es que, quan se tracta d'imitar lo que fan els grans homes, lo primer en que reparen els imitadors són els obllits, les deficiències (conscients o inconscients), tot allò, en fi, que té una representació material, una valoració tangible encara que sia negativa. Per axò s'han fet tants de versos curts y mal accentuats, volent imitar els d'En Maragall, que, defectuosos y tot, resulten en lo demés inimitables. Y, no ho dubtèu, l'exemple d'En Maragall féu que alguns llibres de versos fossin estampats, àdhuc lluny de *L'Avenç*, ab *is* llatines.

A tot axò quedaren reduhits, durant tot aquell període de més de vint anys (o sia fins que foren acceptades per l'Institut d'Estudis Catalans), els progressos de les reformes que *L'Avenç* sostenia per medi de les seves edicions. Tothom s'havia anat acostumant a veure ab l'ortografia reformada'ls llibres que *L'Avenç* imprimia; emperò, en general, els escriptors catalans no's donaven per entesos quan se tractava de llibres propis.

§ 10. *Esterilitat de la Reforma.*

L'afirmació que acabo de fervos no es infundada: pot ésser provada de varies maneres.

(1) Vegis, com a document justificatiu, el text autògraf de la poesia *Als felibres provençals* que donem en facsimil en la làmina 324 a. Igualment poden veures en l'edició de les *Obrs completes* d'En Joan Maragall (Barcelona, 1913), algunes planes de l'escriptura del poeta (*Poesies*, vol. II, pàgs. 335-341).

Una d'elles consisteix en determinar, de les publicacions periòdiques que, en un moment donat, veyen la llum en la nostra llengua, quantes eren les que feyen ús de l'ortografia proposada per *L'Avenç*. Aquesta feyna's serà molt fàcil, gracies a la llista dels periòdichs catalans de 1901 que'l mateix senyor Massó y Torrents ens dona en el volum de la *Revista de Bibliografia Catalana* d'aquell any. Se publicaven aleshores en català cinquanta dos periòdichs; y d'aquests solament un, la revista quinzenal *Pèl y Ploma*, usava l'ortografia reformada.

Si féssim la prova respecte dels llibres de literatura catalana publicats durant aquell mateix any, una vegada descomptats els impresos per *L'Avenç* (qu'en axò d'imposar la seva ortografia als clients era inexorable, fins perjudicant els interessos de la casa), ens trobariem ab un resultat semblant.

Podèm afirmar, donchs, que després d'una vintena d'anys de propaganda activíssima (y fins heroica si volèu, perque era feta en mig de la indiferencia glacial del nostre públich), l'ortografia de *L'Avenç* no servia més que per a fer modernisme. Era una manifestació d'*avant-garde*, com tantes altres que's plauen de fer, y han fet sempre, tots aquells escriptors o artistes que, arribats en el darrer tren, duen una pressa d'allò més per a pendre'l de la matinada; y axò perque no'ls es possible ferne sortir un d'especial per a ells sols, que'ls permeti passar al davant de tothom.

Mes, la millor prova de que les reformes de *L'Avenç*, ab tot y la incansable activitat dels seus propagadors, no havien penetrat en les nostres lletres, jo crech trobarla en el volum del *Congrés Internacional de la Llengua Catalana*, de 1906, en el qual, havent respost a la crida escriptors de totes les comarques y de totes les tendències, els que usen l'ortografia reformada són en ínfima minoria, y essent encara un d'aquests el propi Fabra, principal autor de la Reforma. Es cert qu'en el volum ja's diu que les ortografies en aquest empleades no prejuten les decisions del Congrès; emperò en les matexes votacions se veu ben bé que les conclusions que suposen la tendència ortogràfica tradicional són les que obtenen majoria.

Y encara, com a prova decisiva de que la reforma de *L'Avenç* no havia arribat a contaminar a cap escriptor ab personalitat ben definida, ens la procuren els quatre primers *Anuaris* del Institut d'Estudis Catalans, fundat en 1907, y totes les publicacions y documents donats a llum pel mateix abans de 1913. L'ortografia tradicional — que'ls reformadors de 1892 anomenaven de la llengua literaria o acadèmica — preval, ab exclusió de la reformada. Y'l fet adquireix una major significació, si's té en compte que del novell organisme'n formava part el senyor Massó y Torrents, els prestigis y autoritat del qual no havien pogut, per lo

vist, conseguir convèncer als seus companys del Institut en axò de l'ortografia.

§ II. La Reforma al Institut d'Estudis Catalans.

Me sab molt de greu que, en lo que ara hauré de dir, el meu benivolgut amic senyor Massó y Torrents degui aparèixer com un esperit apassionat, tractantse de la reforma lingüística durant tants anys defensada inútilment des de *L'Avenç* per ell y'ls seus companys. Y'm dol tant més axò, per quant el senyor Massó té avuy reconeguda una autoritat en qüestions d'arqueologia literaria que poques persones podrien pretendre igualar y potser cap altra superar. Es, ademés, aquest amic, quan no's tracta de la seva ortografia, un dels homes més ponderats que conech, més clarivent y alhora'l més desinteressat treballador de Catalunya; aquí hont avuy ja s'ha extès el principi de que, fins els que conreen aquestes coses tan subtils, han de convertirse en professionals y posar un preu al més insignificant dels seus actes. En Massó sempre ha treballat per amor a Catalunya; y per axò, gracies a la seva obra d'erudit, sòlida com poques n'hi hauràn, frueix dels més grans prestigis, que són en ell absolutament merescuts. Per aquests prestigis, y no pas pels que li haguessin pogut procurar els seus treballs de propagador de la reforma lingüística, es segurament (dit sia ab tot el respecte) que En Massó entrà a formar part, des del primer dia, del Institut d'Estudis Catalans.

L'entrada d'En Fabra, alguns anys després, en la susdita institució cultural vull creure que representa, abans que tot, el reconexement dels mèrits d'aquell com a gramàtic; y no puch dubtar de que, al cridar-lo, hi havia solament per part del Institut el propòsit d'associarse un home especialisat en els estudis de filologia, dintre'ls quals havia arribat a ferse un nom respectable.

Emperò avuy, quan ja es possible considerar els efectes de la influencia d'En Fabra dintre aquella docta companyia, ningú no podrà evitarse la sospita de si fou En Massó qui, no renunciant a veure adoptada per l'entitat a que ell pertanyia la reforma de *L'Avenç*, cridà en son auxili l'antic company; el qual, si les meves referencies no són errades, ensenyava aleshores químic a Bilbao.

Dech dir aquí que, des de la desaparició de *L'Avenç* com a periòdich, fins al moment de que parlo, En Fabra no havia disminuït en un sol punt la seva activitat gramatical ni abandonat cap dels propòsits reformadors d'aquesta disciplina que abans el distingiren. Havia publicat gramàtiques y més gramàtiques de la nostra llengua, y nombrosos estudis sobre'ls problemes que l'ortografia d'aquesta presentava. Havia prèns part en el Congrès Internacional de la Llengua Catalana (octubre de 1906), envianthi una comunicació a propòsit

d'aquell mateix tema (1); y un altre estudi d'ordre idèntich li havia estat publicat en el primer *Anuari* del Institut, corresponent a 1907 (2).

Mes ara, jo que m'he proposat analitzar fredament aquestes manifestacions de l'activitat d'En Fabra, m'he trobat ab un fet singularíssim, del qual no sé quina proporció caldria atribuir a un propòsit deliberat, encara que dissimulat d'una manera sumament hàbil. Y que'm perdoni'l senyor Fabra si, en el meu judici temerari, apareix com tarat d'un maquiavelisme qu'ell mateix tal volta no sospita.

El fet a que'm referexo es el següent: sempre que, durant tots aquests anys, havia trobat ocasió En Fabra de parlar d'ortografia catalana, s'ho havia fet venir bé de tal manera que, dihent lo que feyen els uns y lo que feyen els altres, la manera d'escriure d'aquests y la manera d'escriure d'aquells, apareixia lo que feyen els de *L'Avenç* com si's tractés d'una cosa en que ell no tingués res a veure y situada en el mateix pla d'importancia de les formes ortogràfiques predominants. Y no dexava d'anotar també qualsevol idea, més o menys desballestada, que hagués tingut ocasió d'exposar sobre ortografia el darrer dels innovadors aparegut; dels quals, com se sab, no'n manquen un o dos cada primavera.

El resultat d'axò ja s'endevina: la pintura que en aytals ocasions el senyor Fabra feya del desordre ortogràfic ab que era escrita la nostra llengua, resultava veritablement aclaparadora. Y tothom, després, quedava possehit d'unes ansies fervents de veure arribar el gramàtic, l'home providencial que havia d'arreglarho tot. Per desgracia, no hi ha hagut durant aquests anys ningú capaç d'empendres d'una manera formal la tasca d'escatir què hi havia de cert en tot axò de la nostra tan bescantada anarquia ortogràfica. Si algú ho hagués fet, hauria pogut comprovar que les més nombroses y les més irreductibles aparentment d'aquelles discrepancies del català escrit, eren filles, precisament, de la reforma iniciada pels de *L'Avenç* en 1890.

Avuy que'l senyor Fabra s'ha posat de manifest com l'home providencial destinat a resoldre d'un cop l'espinesa qüestió de l'ortografia, un no pot per menys de recordarse d'aquell *Don Juan de Robles* dels castellans, que abans de fer construir l'hospici havia fet els pobres que's necessita recollirhi.

§ 12. *Còm triomfà la Reforma al Institut.*

En Fabra es un gran filòlech. Ningú no li nega. Emperò es un dialèctic més extraordinari encara. Jo, per la meva part, us confesso que, encara que vinch aquí a combatre la seva obra (al menys en lo

que té de solucions reformadores), me guardaria bé prou d'entrar ab ell en discussió, per que tinch la seguretat de que fàcilment me guanyaria. Lo qual no vol dir que jo no pogués tenir rahó.

Fontenelle diu dels matemàtics que són com els amants: «Concediu a un matemàtic el més petit principi, y us en treurà una conseqüència que caldrà que també li concediu, y d'aquesta conseqüència una altra; y, contra la vostra voluntat, se us endurà fins a fervos perdre'l món de vista, que apenes us ho podrèu creure. Aquestes dues menes de gent, els matemàtics y'ls amants, sempre's prenen més de lo que se'ls dona.» Hèuvos aquí retratat en Fabra, que, si no es matemàtic, es químic; lo qual per al cas potser sia pitjor.

Si considerem ara un aplech d'intel·ligencies organitzades com la d'En Fabra per al estudi de les ciencias naturals y de les matemàtiques, y no tenint dels idiomes altre concepte que'l d'un procediment per a ferse entendre els homes entre ells, tots se prestaràn a veure perfeccionar aquest procediment, com si's tractés d'un nou mètode operatori quirúrgich o d'un sistema logarítmich més perfeccionat. A casa nostra, de més a més, els homes de ciencia solen haverse ocupat molt poch del català: el conexen no més de parlarlo, emperò no'l saben escriure, per que, per altra part, no es l'escriptura del català una cosa indispensable a l'exercici de les llurs professions. Succeeix, ademés, que tots aquells que conexen incompletament una cosa, solen atribuir a deficiències de la cosa mateixa aquelles parts que no acaben de resultar prou clares per a ells. Axí, molts dels que's planyen de que'l català no tingués una ortografia fixa, eren gent que no tenien l'habitut d'escriure en català, y els dubtes y vacilacions en que's trobaven quan se'ls presentava la necessitat de ferho, eren atribuïts per ells a la susdita causa, en lloch de carregarlos al compte del llur desconexement.

Donchs, d'homes de ciencia axí, que cerquen la sistematizació dels conexements, y de gent que no havia tingut may ocasió d'agafar una gramàtica catalana, se componia la majoria que, en votació legalment organitzada, féu triomfar dins del Institut les *Normes* ortogràfiques proposades per En Fabra; enfront d'una minoria representada per homes que havien consagrat tota la llur existencia al estudi del català y qu'eren els únics que en aquella qüestió podien tenir opinions propies. Comprendreu millor l'absurditat d'aquesta manera de procedir, imaginantvos que, a França, l'Academia de Ciencias cridés un dia per a deliberar sobre qüestions d'astronomia, per exemple, les demés seccions del Institut, entre les quals hi ha, com sabèu, l'Academia Francesa. El cas invers no fóra menys inacceptable; y es precisament el que's produhí a Barcelona quan se tractà d'aprovar una nova lley ortogràfica per al nostre Institut; lley que, per un altíssim desig

(1) *Qüestions d'ortografia catalana*, en el volum *Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana* (Barcelona, 1908); pàg. 188.

(2) *Sobre diferents problemes pendents en l'actual català literari*, en el volum *Institut d'Estudis Catalans, Anuari MCMVII*; pàg. 352.

de caràcter patriòtic, fou després revalidada per al ús general de tot Catalunya.

§ 13. *En Prat de la Riba y les Normes.*

Mentrestant s'havia anat establint un equívoc, que jo no puch creure sinó deliberat, entorn de la reforma lingüística. Al entrar En Fabra al Institut, aquesta prengué'l nom d'unificació ortogràfica; cosa completament distinta en el fons y que amaga per complet la transcendència dels propòsits inicials que'ls reformadors duyen al inaugurar vinticinch anys enrera la seva campanya. Forem molts els que'ns dexarem enganyar ab axò de la unificació ortogràfica; y crech qu'encara, avuy en dia, una gran part dels catalans són víctimes d'aquesta confusió.

Una unificació ortogràfica es sempre una cosa útil; per la mateixa rahó ha d'ésser simpàtica a tothom la idea de conseguirla. A n'axò s'anava aparentment, quan En Fabra s'encarregà de proposar unes normes ortogràfiques; y es sots aquest mateix aspecte que després foren donades a conèixer al públic, y acceptades generalment en un esclat d'entusiasme patriòtic.

D'aquest entusiasme se n'ha de cercar la causa eficient en els prestijis personals del nostre plorat capdill, N'Enrich Prat de la Riba. El seu afany de reconstructor de la nostra Patria, començant per lo espiritual y descendint a lo més material de les nostres necessitats com a poble, el féu ocupar-se de tota mena de coses. La seva intel·ligència poderosíssima, per molt que se la vulgui considerar servida per una activitat il·limitada, es evident que no podia bastar a tot. Y axí passa als Caps d'Estat, que han de refiar-se de col·laboradors; y aquests, en bona teoria constitucional, són els responsables de les resolucions que per consell seu adopta'l Príncep.

En Prat que, anys enrera, havia creat l'Institut, era lògic que considerés aquest com l'organisme cridat a assessorarlo en qüestions de llengua. En Prat, convençut, com tothom, de que convenia unificar l'ortografia catalana, no podia dubtar: l'Institut havia de ferho. Aquest, aleshores, si hagués estat realment constituït per homes exempts de prejudicis, veritablement y únicament moguts pel desig del bé general, no haurien menyspreat una col·laboració que'ls era absolutament indispensable, si, com no pot dubtarse, estaven en el secret de que les *Normes*, aparentment reclamades per una necessitat interior del Institut, havien d'ésser tot seguit elevades a la categoria d'ortografia reglamentaria y única per a tot Catalunya.

En Prat degué ésser el primer en quedar-se sorprès del tom que havien acabat per pendre les sospirades normes unificadores de la nostra ortografia. Mes, com a bon Cap de Govern constitucional, se dexà portar per la legalitat deliberant. Ell fou el pri-

mer en fer el sacrifici de les seves antigues habituds ortogràfiques. Mes, en sa qualitat d'home polític, el seu sacrifici fou menor del que tingueren de fer els literats, y molt menor encara del que s'exigí dels estudiosos que sabien que l'ortografia d'En Fabra (o sia de *L'Avenç*) venia a contrariar la nostra història literaria, a violentar el procés evolutiu del llenguatge y a crear irreductibles conflictes entre la paraula escrita y la paraula parlada. Aquests homes sabien moltes més coses que En Fabra; havien remogut els nostres arxius; sabien la força de permanència que'l llenguatge viu obté gràcies a la seva cristallisació en les formes toponímiques, en els cognoms, en els documents històrics, sobretot en els monuments literaris que són les obres dels clàssics; coses totes que, considerades en ampla visió sintètica, donen una absoluta impressió de continuïtat; impressió que no pot diferir apenes de la de permanència, quan l'observador conseqüeix situarse per damunt dels petits incidents representats per les modes efímeres y sense transcendència. Talment, per al que assoleix el cim d'alta muntanya, la visió del paisatge que ovira als seus peus y fins als límits extrems del horís, es la d'una perfecta quietut. El riu de corrent més ràpida apareix, vist d'allà estant, com una immòvil cinta d'argent; y ni la més petita remor devé perceptible del brogit ciutadà ni de les agitated passions que per allà baix pugnen.

Cap responsabilitat no li arriba a En Prat de no haver pogut tenir en compte tot axò, a pesar de no ignorarho. Ell mateix parla d'aquest sacrifici que calgué exigir de quasi tots els catalans en benefici d'unes *Normes* que, a uns més y a altres no tant, contrariaven a tothom. Y aquí, senyors, no'ns podrèm estar de farnos una consideració ben amarga: La nova ortografia representava un sacrifici. ¿A favor de qui? ¿De Catalunya? No: sinó a favor de tres o quatre senyors, que trenta anys enrera, quan eren tot just uns adolescents y no sabien quasi res de lo molt que ara saben, tingueren la pensada de reformar el llenguatge. Aquests, aquests foren els únics que aleshores no feren cap concessió ni tingueren per a què subjectarse al més petit sacrifici.

§ 14. *La legitimitat de les Normes.*

El triomf de les *Normes Ortogràfiques* del Institut y del esperit reformador que representen, es, com ja hem vist, un triomf personal d'En Fabra. Mes axò, que pot ésser un gran honor per al gramàtic, no ho es per a la seva equanimitat científica.

El veritable y més digne triomf d'un home de ciència es el que, si'l cas s'escau, pot obtenir contra'ls seus prejudicis. Y si En Fabra hagués sabut sacrificar aquests, hauria pogut fer, gràcies als seus coneixements filològics, un gran bé a Cata-

lunya. El nostre gramàtich, convençut de la seva força y àdhuc invulnerable en les seves rahons, hauria degut esforcarse en comprendre les dels altres, dels que, si no eren prou en nombre per a imposar lo qu'ells tenien per més convenient, posseïen, en cambi, la força d'haverse erigit en campions d'una secular tradició literaria.

Les opinions d'aquestes persones que dintre l'Institut eren una minoria, haurien degut pesar suficientment en l'esperit d'En Fabra per a aconsellarli una noble renuncia dels seus punts de vista reformadors. Una humil tasca de codificador, que aquell hagués volgut contribuir a realisar dintre la susdita corporació, hauria estat una cosa infinitament més útil per a Catalunya que aquesta reforma de la qual el gramàtich s'enorgulleix y que jo, y molts altres, deplorèm amargament.

Per molt qu'algú hagués volgut trobar bé (y no ho estava gayre) aquella actitud d'En Fabra y'ls seus companys quan eren joves, declarant que «ab autoritats reconegudes no's podia anar enlloch», es evident que semblant criteri no devia prevaldre en el gramàtich, al considerar la seva responsabilitat dintre l'Institut, enfront de qüestions d'una tan gran transcendencia. En circumstancies com aquestes es quan un home verdaderament escrupulós, per molt segur qu'estigui del seu saber, admet una possibilitat d'error per part seva y s'acomoda d'una transacció ab els que no pensen com ell.

Y si es cert que'l gramàtich podria encara avuy invocar la força qu'en aquella ocasió li donaren els homes de ciencia que votaren a favor de les seves solucions reformadores, hauria de comprendre lo que té axò de depriment per a ell. Merèixer l'aprobació d'un intel·ligent representa molt més que obtenir una majoria constituïda per senyors, tan respectables com se vulgui y fins eminents en les seves carreres, emperò que en qüestions de llengua podien, sense deshonor, declarar-se ells mateixos incompetents. Y, al dir axò, faig totes les protestes que calgui de que no penso ofendre a ningú; com jo no podria considerar ofensa per a mi si se'm recusava d'intervenir en la reorganització, poso per cas, del *Real Cuerpo de Alabarderos* o del Molt Il·lustre Capítol Catedral. Aquestes entitats ja saben ab qui poden assessorarse.

En la qüestió de l'ortografia, En Fabra, y quan no l'Institut, també sabien a qui haurien degut cridar, tractant-se sobretot d'una cosa que no'ls interessava a ells sols, y que no constituïa un patrimoni exclusiu de ningú. Res no hi ha més sagrat que la llengua d'un poble. Y d'aquesta havien estat durant mig segle zelosos guardadors els Jochs Florals; y encara, de molt abans, la Reyal Academia de Bones Lletres tenia drets adquirits a la consideració dels que, a darrera hora, s'atribuïen el paper de definidors. Y axí fou com En Fabra s'estimà més fer triomfar les seves idees, ajudat

per una majoria que, en el fons, permanexia agena a la qüestió; y d'aquesta manera adquirí l'antich filòlech revolucionari la suprema investidura gramatical de Catalunya.

No's tracta ara de regatejar al senyor Fabra la seva autoritat com a gramàtich; tots la tenim ben reconeguda. Mes, quan aquesta autoritat se'ns presenta revestida d'un poder executiu, y aquest poder y aquella autoritat han estat obtinguts en la forma qu'hem vist, hi ha dret a demanarse si posseïxen tots els caràcters de legitimitat per a no ésser impugnables; y si, les disposicions que puguin emanar d'aquelles, han d'obligar a ningú. Per que tothom que judiqui dretament haurà de trobar que una tal manera de fer triomfar els principis, encara que pugui en política donar alguns resultats, no pot tenir gayre eficacia quan se tracta de les coses del esperit.

§ 15. *La força persuasiva y la coercitiva.*

Jo no crech en altra força que la persuasió, tractant ab persones de seny. Si ara — no'ns costarà res d'admetre un supòsit absolutament lluny de tota possibilitat — jo'm trobés al cap d'amunt d'una organització poderosíssima com la que maneja En Fabra (posseïent, està clar, els seus coneixements), y tingués a disposició meua's quantiosos medis que'ls organismes protectors del Institut li procuren, y hi hagués entorn meu una joventut dòcilment preparada per a rebre la meua veu com expressió de la veritat suprema; si jo tingués tot axò, us asseguro que, per temperament, m'abstindria de ferho servir per a provar de tirar a terra la reforma lingüística d'En Fabra, cercant suplantar-la per la llei ortogràfica tradicional representada per les *Regles* de l'Academia de la Llengua Catalana. Lo que jo faria, fins desitjant veure recobrar per aquesta tendencia'l seu anterior predomini, fora proporcionar a l'Academia uns medis d'estudi y propaganda equivalents als que reservés per al Institut. Y estich seguríssim de que ab això n'hi hauria prou. Y si, al cap d'alguns anys, jo podia comprovar que les *Regles* de l'Academia de la Llengua Catalana eren les més usades (com vint y vuyt anys enrera ho reconeixia En Fabra de les de l'Academia de Bones Lletres), me sentiria satisfet d'haver facilitat el triomf d'una cosa en la qual jo crech desinteressadament, y de passada tindria'l goig d'haver contribuït a la pau y bona harmonia dels meus germans de Patria.

Avuy En Fabra veu triomfantes les seves reformes, gracies a la pressió exercida constantment des de les altes esferes ab que ell se relaciona. Allò que, ab un quart de segle de bregar, no havien pogut fer passar endavant ell y'ls seus companys, ara disfruta de tots els aventatges d'una proclamació dogmàtica: no pot ésser discutit; cal que sia acceptat al peu de la lletra, sots pena de certs

inconvenients per al protestatari, que a mi, personalment, ja m'ha vagat bé prou de conèixer. Senyors, dexèumho dir d'una vegada: aquí no hi ha cap mena de consideració per al que, fent ús de la seva omnímoda facultat de pensar, no s'ajup incondicionalment al jou d'una disciplina gramatical inflexible. Jo crech que may Catalunya no havia estat víctima d'una tirania tan odiosa com la que avuy exercexen els nostres gramàtics posats al servey d'En Fabra.

Perquè heu de saber, tots aquells que per ventura ho ignorèu, que avuy, per al home que no escriu ab *Normes*, tot són desaventatges. Y fins quan aquest ha assolit el caràcter de personalitat (ja no caldría dirvos aquí que no parlo per rès de mi mateix), pot estar segur d'haverse de subjectar al *capitis diminutio* d'una normalitat ortogràfica y gramatical que deformarà'l seu pensament, destruirà l'harmonia de les seves construccions literaries, y cuydarà esborrar tots els caràcters distintius que'l colocaven per damunt dels escriptorets insignificants que avuy han pogut conseguir, gracies a la *lley* Fabra, escriure tots exactament d'una matexa manera. L'estil d'aquests novells escoliastes sembla fet de peces de recambi.

Y axò, senyors, es lo que avuy s'imposa. Y si Mossèn Alcover ens explica, com darrerament ofereix, lo que va passar ab la traducció de *Mireio* feta per Na Maria Antonia Salvà, no us mancarà la demostració de tot lo que acabo de dirvos (1).

(1) Ja disposats els materials de la Conferencia y realisada la primera part d'aquesta, m'ha pervingut el número del *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana* corresponent a Juny-Setembre d'enguany. Del seu contingut m'interessa d'una manera especial reproduhir lo relatiu a la publicació de la *Mireia* en català, com ampliació d'un punt tractat en la Conferencia. Diu Mossèn Alcover (pág. 135), explicant la manca de respecte de l'Institut per tota forma de català que no sia la preconisada per ell:

«Una prova d'això és l'edició que ha feta de la meravellosa versió catalana de *Mireia* d'En Mistral que D.ª Maria Antonia Salvà ha enl'estida, immortalisant-se.

»D.ª Maria Antonia feu aqueixa versió; vengué a Mallorca el Sr. Carner, la senti, la demana a la Sra. Salvà, aqueixa la hi dona, ell la presenta a la *Secció Filològica*, la qual acordà fer-ne l'edició. Si D.ª Maria Antonia hagués demanat que li fessen l'edició, l'Institut li hauria pogudes posar condicions. Essent l'Institut el demanant, pertocava estampar el llibre tal com l'autora l'havia enviat. Doncs la *Secció* feu tot lo contrari i de la manera més desconsiderada, arbitrària i irregular. Ademés d'haver feta durar tres o quatre anys l'estampació i haver haguts d'inutilisar fulls i més fulls tirats, tudant ab això centenars de pessetes, — someteren l'obra literària a una verdadera tortura, capgirant-hi una infinidat de versos, llevant mots i mudant-ne perquè no les semblaven prou dignes per mallorquins o perquè no s'usen a Barcelona o perquè an el Sr. Carner no li entraven per l'ull dret. Me consta que D.ª Maria Antonia n'estava ben disgustada i que, sols per no fer un desayre l'Institut, no se negà a tots aquells retocs i estisorades tan improcedents. La cosa arribà a l'estrem de que devers l'any 1916 jo me creguí an el cas d'anar a D.ª Maria Antonia a protestar-me come President de la *Secció Filològica*. De manera que l'obra de D.ª Maria Antonia sortí considerablement esmotxada, llevant-li el Sr. Carner i companyia una partida de formes de llenguatge genuinament catalanes, substituint-les per formes *barcelonines*, absolutament estranyes a Mallorca, resultant ara dins l'obra un *còrrum* de formes característiques de Mallorca, entremesclades de formes *barcelonines*, repugnant a les orelles balears, i que han d'induir a error an

Jo, com vos he dit, trobo aquests procediments altament censurables. No sé com al mateix Fabra no li repugna vèurels empleats en el servey dels seus principis gramaticals; y axò, encara que, aparentment, pugui creure que aquells són acollits de bon grat pel major nombre. La bondat de les doctrines no's demostra per l'èxit que obtenen quan les propaguen els que manen. Ha de venir provada per l'èxit y l'acceptació anteriors, pels resultats de prosselitisme obtinguts abans. Y'ls gramàtics de la escola de *L'Avenç* no farien honor a la veritat si no reconeguessin que lo qu'ells iniciaren fa vint y vuyt anys, sols ha pogut fer camí quan han conseguit apoderarse del Institut d'Estudis Catalans y de tots els ressorts burocràtics de la Diputació de Barcelona y de la Mancomunitat de Catalunya.

Y pensar que aquestes persones, que avuy imposen el llur criteri de semblant manera, són les matexes que ahir declaraven que no volien acceptar cap *autoritat reconeguda*!

§ 16. Els camins errats de la filologia.

Mentre he anat desenrotllant la meua disertació, no he oblidat que qualsevol dels que'm fan l'honor d'escoltarme podria sortirme a camí per a dirme: «Bé; ¿emperò es qu'està ja demostrat que l'obra del gramàtic, reformadora y tot, sia dolenta? ¿Es que un home d'estudis com el senyor Fabra, la ciencia del qual es per tothom reconeguda, ha pogut trahir algun principi científic o ha vulnerat els mètodes d'investigació de la veritat?»

Ah, senyors! En qüestions com la de que aquí's tracta, la ciencia sols pot intervenirhi fins a un cert punt, perquè hi ha en aquelles una gran part que ha d'ésser reservada al sentiment. Y jo sóch dels que

els lectors, fent-los creure en la coexistència de totes aquelles formes dins el llenguatge mallorquí, falsant la *Secció Filològica* d'aqueixa manera tan irregular la nostra realitat llingüística, no ab l'idea d'enriquir-la ni aixamplar-la lligitimament, sinó just per la pruitja d'imposar el *barcelonisme*, baldufenc i baldrum.

Y després de detallar les principals alteracions de caràcter ortogràfic, sofertes pel text de la senyora Salvà, acaba Mossèn Alcover dihent:

«Però lo que traspasa les fites de lo grotesc, per no dir grosser, és haver substituït el mot *bes* o *besada* per un mot tan grosser a Mallorca com *petó*, que no ja cap senyora com D.ª Maria Antonia, sinó cap persona mitjanament educada usa a les Balears. A les Balears, lo mateix que a casi tot lo Principat, tant usen *me*, *te*, *se* com *em*, *et*, *es*, de manera que tant *invertixen* com deixen d'*invertir* aqueys pronoms; però la *Secció Filològica* ha declarada guerra d'extermini a *me*, *te*, *se*, usant sempre *em*, *et*, *es*, i per lo mateix ha desterrades de l'obra de la Sra. Salvà les formes no *invertides*, tan usades a Mallorca, com si a Mallorca just s'usaven *invertides*. — Altres coses podria citar per fer veure els vertaders excessos i atentats que la *Secció Filològica* ha comesos contra l'obra meravellosa de D.ª Maria Antonia Salvà i contra la dignitat de la llengua catalana, conservada a Mallorca com a cap altra regió del domini llingüístic. Crec que ab lo allegat ja n'hi ha prou per coletgir la sublevadora desconsideració ab que la *Secció Filològica* tracta la llengua de Mallorca, negant-li tan sovint la categoria literària.»

pensen, salvant el vostre millor parer, qu'en definitiva sols el sentiment arriba a apreciar certs factors que s'escapen al fet ratiocini o al esguart imper-turbable de la ciencia.

Aquesta, per altra part, es una dama extremadament susceptible, que no més accepta ésser interrogada noblement, desapassionadament; de lo contrari's plau en suggerir al interrogador vies errades que'l porten a trobar el càstich de la propia temeritat inicial. Així li ha passat al senyor Fabra: partint del seu prejudici reformador, ha interrogat capciosament la ciencia filològica; s'ha fet l'ilusió de que la llengua viva d'avuy li donava la rahó contra la llengua viva d'ahir (que no són sinó una sola llengua eterna, indestructible y in-formable per la voluntat d'un home ni de cent homes), y, després d'haver estudiat tant, les solu-cions que la ciencia li ha proporcionat resulten contradictories ab la naturalesa. ¿Es axò culpa de la ciencia? No, sinó de qui l'ha interrogada mala-ment; de qui, com ja us ho he demostrat fent la his-toria de la reforma lingüística, tenia prejulgada la resposta a moltes de les qüestions que pretenia dilucidar; y de qui, per lo que's refereix a algu-nes altres qüestions, les havia plantejades equivo-cadament. Per abdós camins sols se va a la con-questa del error; y l'home de ciencia queda trans-format en un sofista, el treball del qual, per admi-rable y per ben intencionat que sia, no aprofita a ningú.

Són aquestes afirmacions meves les que, a major abundament, vull fer ressortir d'alguns punts con-crets que passaré tot seguit a examinar. Després d'axò, presentaré a la vostra consideració els resultats pràctichs actuals de la reforma lingüís-tica y les perspectives inquietants que aquesta'ns ofereix per al pervindre de la nostra llengua; ab tot lo qual espero poder portarvos al convenciment de que l'obra del gramàtic es una cosa funesta per a Catalunya.

Mes no haurà d'estranyarvos si la meua argu-mentació, en la discussió que vaig a empendrem, apa-reix essencialment destructura y negativa. Es que jo no pretench actuar de filòlech, sinó de crítich, si-tuantme deliberadament fóra del camp de la filo-logia y de la gramàtica. Jo'm proposo demostrar no més la manca de base científica de la Reforma; y si'm limito a impugnar els punts més visibles d'aquesta, ab esperit sistemàticament iconoclasta, no faré en realitat altra cosa ni seguiré altre proce-diment que'l de que s'ha servit En Fabra per a invalidar l'ortografia vella. Ab la sola diferencia, a favor de la meua equanimitat, que jo no treballo per rés que'm sia d'interès personal, y aquell trac-tava de fer vàlides maneres de veure y apreciacions propies, en les quals se fundaven els seus prestijis de gramàtic. Ell defensava un *seu* sistema; jo de-fenso l'sistema de *tots*.

§ 17. La qüestió del «amb».

Començaré per tractar de la substitució de la preposició *ab*, que tradicionalment es la única for-ma escrita en la nostra llengua, per *amb*, que té solament al seu favor la pronuncia d'algunes re-gions de Catalunya.

Proposada inicialment a *L'Avenç* per En Casas a favor de l'argumentació que ja he fet conèixer, ha estat portada per En Fabra a les *Normes* del Ins-titut y després al *Diccionari Ortogràfic* y a la *Gra-màtica Catalana*.

La rahó única que ara s'invoça es: que la forma *amb* «gaudeix dins el domini lingüístich català d'una extensió incomparablement més gran que *ab*», y es «l'única empleada en la pronunciació nor-mal de Barcelona»; axí, donchs, s'escriurà *amb*, evitantse «un divorci no prou justificat entre la llengua escrita y la parlada» (1).

Contestació a tot axò: qu'es una pura arbitrarie-tat la substitució de l'*ab* per *amb*; ab ella'l gramà-tich únicament ha volgut revalidar aquell punt del programa ortogràfic de *L'Avenç*.

En efecte, quan s'afirma que la majoria dels catalans dihem *amb*, no's basa aquesta afirmació en cap estadística; y s'amaga, de més a més, el fet que la *b* del *amb* sols se dexa sentir, en tot cas, davant d'una paraula començant per vocal.

Per altra part, el propòsit que's declara haverse perseguit, d'evitar un «divorci no prou justificat entre la llengua escrita y la parlada», no constitueix cap rahonament acceptable en quant a la lògica. ¿Es que caldría, seguint aquest principi, modificar l'escriptura de les paraules d'acort ab la pronuncia, cada vegada que aquesta presentés ab aquella «un divorci no prou justificat»? ¿Podriem saber, en aquest cas, quin procediment científich utilisaría'l senyor Fabra per a determinar quan un divorci d'aytal genre fóra prou justificat o no ho fóra prou?

Després, el senyor Fabra, en la *Gramàtica*, diu que «*amb* es l'única forma admissible en la llengua literaria» y que «la forma *ab*, usada normalment en català antic, es avui dialectal».

Senyors: nou segles d'història literaria y totes les obres dels nostres autors clàssichs y les dels es-criptors de cinquanta anys de gloriosa renaxença protesten contra'l qualificatiu de dialectal atri-buit, tan sense fonament, a una forma que ha estat fins ara l'única de la llengua escrita y que una gran part dels catalans no ha dextat may d'usar en la llengua parlada.

§ 18. La supressió de la «y».

Altra de les reformes de *L'Avenç* consistí en suprimir totalment la *y*, substituintla per la *i*; ab

(1) Institut d'Estudis Catalans: *Normes Ortogràfiques* (Barcelona, 24 de Jàner de 1913); pàg. 8.

la sola excepció del cas *ny*. En Fabra, que fou qui tingué la pensada ja aleshores del seu *Ensayo*, l'ha mantinguda en les *Normes* y, consegüentment, en el *Diccionari* y en la *Gramàtica*. Era, donchs, una resolució presa en 1891 y que'l gramàtic ha volgut justificar ara ab el rahonament següent:

Primera part: «El mateix desig de no desfigurar massa els mots d'origen erudit, induïa l'Institut a mantenir la *i* originària en mots com *heroic*, *introit*, *ovoide*, és a dir, a escriure la *i* asil·làbica d'aquests mots amb *i* y no amb *y*, com volia un costum ortogràfic medieval, abandonat totalment o parcialment per les altres llengües, però conservat fins als nostres dies en català» (1).

Segona part: «Rebutjada la *y* en els mots manllevats al llatí i al grec (*heroic*, *cicloide*), el seu manteniment en els mots d'origen popular (*feina*, *boira*) donava lloc a una complicació ortogràfica que sols hauria pogut trobar una justificació en el fet d'ésser les grafies *ay*, *ey*, *oy* i *uy* alguna cosa de característic de la nostra ortografia» (2).

Tercera part: «Admeses aquelles grafies, la *i*, vocal o consonant», resulta «constantment escrita amb *i*, i el signe *y*» no resta «sino com a element integrant del diagraf *ny*, ja que no era pas enraonat de fer una excepció única per a la conjunció copulativa, que en els bons temps de la llengua no havia pas estat escrita precisament *y*, sinó *e*» (3).

Aquest rahonament, reduït a simple esquema, vol dir:

a) Que l'Institut (llegexis, el senyor Fabra) bandeja la *y* dels mots erudits, per a no desfigurar-los massa, suplint-la per la *i*.

b) Que l'Institut (o sia'l senyor Fabra) fa lo mateix ab la *y* dels mots d'origen popular, per a evitar una complicació ortogràfica entre aquells mots y'ls altres, y per que aquesta forma d'escriure no es res característic nostre.

c) Que l'Institut (diguem, el senyor Fabra), fa lo mateix ab la *y* conjunció copulativa per no fer una excepció, y per que aquesta *y* antigament s'escrivía *e*.

d) Que l'Institut Fabra acorda dexar, per excepció, la *y* formant part de la *ny*. (Cosa, si's vol, innecessaria, ab sols adoptar, seguint un rahonament lògic, la *n* dels castellans.)

Tot lo qual, en resum, vol dir que'l senyor Fabra ha fet arbitrariament de la *y* lo que ja tenia resolt fer l'any 1891: suprimirla. Sinó qu'aleshores era per a simplificar y ara sots el pretext inicial de no desfigurar massa alguns mots erudits. No hi ha en axò, com se veu, cap rahó científica ni de conveniència; sinó que, al contrari, militen a favor de la *y* moltes circumstancies, que'l mateix senyor Fabra posa de manifest,

tot volent llevàrleshi importància, y que són: una tradició constant fins als nostres dies, que's tradueix, per lo tant, en una comoditat, ja que no dona lloch a cap dubte; la distinció entre una *i* vocal y una *y* consonant, cosa que, diguis lo que's vulgui, sempre es un aventatge, aquí y a tot arrèu; y, per últim, l'accentuació molt més fàcil d'infinat de paraules, que ara, ab la supressió de la *y*, s'ha vingut a complicar d'una manera considerable.

§ 19. La qüestió de la «h» y de la «ch».

També *L'Avenç*, sense més rahó que la de que axò simplificava extraordinàriament la nostra ortografia, decretà la supressió de totes les *hachs*, tant si eren etimològiques com nó, tent, emperò, unes quantes excepcions en alguns mots ben determinats. Més endavant, els matexos de *L'Avenç* renunciaren a lo absolut de la llur innovació, restablínt les *hachs* etimològiques; renuncia respecte de la qual el senyor Fabra declarava en 1906 que «va ésser una reculada deplorable», posat que la supressió de les susdites *hachs* etimològiques constituïa «una de les reformes més útils proposades per *L'Avenç*» (1).

El senyor Fabra, tornantse generós, ha renunciat dintre l'Institut a la supressió de la *h* etimològica (*home*) y fins l'ha restablerta en mots que l'havien perduda (*subhasta*); mantenint, en cambi, la radical reforma per a tots els demés casos. D'aquesta feta, una infinitat de paraules que presentaven una *h* medial com a signe rememoratiu d'una consonant perduda (*rahó*, de *rationem*), com a indicació de pronúncia dissil·làbica (*atribuïr*), y en el cas de la *ch* final (*amich*), quedaven modificades en la llur escriptura.

Les rahons donades per a justificar una alteració de tanta importància són:

«L'ús entre dues vocals de la lletra *h* com a signe rememoratiu d'una consonant llatina caiguda, era una convenció moderna. Els antics usaren abundantament la *h* entre dues vocals, però no ho feien pas obeint a un criteri etimològic. En pocs punts es manifesta tan vacil·lant l'ortografia medieval... Més tard s'havia anat fixant l'ortografia de la *h* intervocàlica, certs mots acabant per ésser escrits habitualment amb *h* i d'altres sense *h*, independentment, però, de llur origen... No havia estat fins tot recentment que alguns, en tractar de normalitzar l'escriptura de la *h* intervocàlica no etimològica, la feien el signe rememoratiu d'una consonant llatina perduda, mentre que d'altres en proposaven la supressió completa» (2).

Diguemho d'una vegada, aquests altres que proposaven la supressió eren els de *L'Avenç*, o sia el mateix senyor Fabra qu'escriu lo que acabo de

(1) *Diccionari Ortogràfic...* redactat sota la direcció de P. Fabra (Barcelona, 1917); pàg. 8, lín. 3.

(2) Idem; pàg. 8, lín. 31.

(3) Idem; pàg. 9, lín. 5.

(1) *Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana* (Barcelona, 1908); pàgs. 188 y 189.

(2) *Diccionari Ortogràfic*; pàgs. 11 y 12.

transcriure y que, naturalment, conclou donantse la rahó ell mateix; «perquè (diu) si l'un i l'altre sistema portaven igualment a canviar les grafies usuals, si tan poc tradicional era l'un com l'altre, no hi havia dubte que el sistema dels segons era preferible al dels primers, ja que encloïa una notable simplificació ortogràfica».

Y axí quedà acordada per l'Institut la supressió de les *hachs*, que'l senyor Fabra tenia ja decretada feya més de vinticinch anys. Es evident que no hi ha tampoch en axò cap rahó científica, y que, com a rahó de conveniència, l'Institut hauria pogut acordar respectar l'obra de «fixació de l'ortografia de la *h* intervocàlica» que ja s'havia anat realisant, gracies a la qual «certs mots eren escrits habitualment ab *h* y altres sense *h*».

Y lo mateix hauria pogut acordar respecte de la *ch* final, que tothom absolutament escrivia axí, y que ademés constituïa una característica de la nostra llengua.

Ab lo qual, restant fidel l'Institut a l'obra secular de fixació ortogràfica, hauria donat gust a tothom; exceptuats, naturalment, els senyors de *L'Avenç*, entre'ls quals vindria comprès el senyor Fabra.

§ 20. Els pronoms «*me*», «*te*», «*se*».

Els de *L'Avenç* introduhiren les formes invertides *em*, *et*, *es* (que després En Fabra ha nomenat reforçades) dels pronoms *me*, *te*, *se*. Obehia axò al desig de limitar l'ús del apòstrof, extirpantlo d'aquelles formes '*m*', '*t*', '*s*' usades davant de verb, després d'una paraula terminada en vocal.

En Fabra mateix imposà les formes *em*, *et*, *es* a les *Normes* del Institut, servintse d'una fórmula d'aparent equanimitat: «S'admeten les formes silàbiques *em*, *et*, *es*, etc., al costat de les formes silàbiques tradicionals *me*, *te*, *se*, etc.» (1).

Emperò des d'aquell moment, y gracies a les facultats d'autoritat executiva d'En Fabra, les formes tradicionals han estat sistemàticament bandejades de la llengua escrita, en tots els casos en que abans, davant del verb, eren grafades *me*, *te*, *se* o '*m*', '*t*', '*s*'; substituintles per *em*, *et*, *es* fins en aquelles frases que, al ésser pronunciades, ho són d'acort ab la tradició escrita: *com me dich*; *quan te veuré*; *ell se pensa*.

Ademés d'axò, la reforma dels pronoms desprecia'l fet viu d'una pronúncia *me*, *te*, *se*, davant de verb no començant per vocal, que's troba usada constantment en moltes comarques de Catalunya. El gramàtic declara preferibles les formes noves *em*, *et*, *es*, ab tot y que may no se n'havien escrites d'altres que les *me*, *te*, *se* tradicionals (simultaniament ab les apostrofades '*m*', '*t*', '*s*' y '*m*' '*t*' '*s*'), fins que *L'Avenç* resolgué posar en circulació les invertides.

(1) *Normes Ortogràfiques*; pàg. 13.

Se tracta, donchs, d'una innovació perfectament arbitraria y que rès no justifica; la qual, de més a més, està en contradicció ab el llenguatge parlat fins a Barcelona mateix, quan al pronom precedeix una vocal forta: *Axò'm convè*; *no't veig*; *ni's comprèn*. La pronúncia *axò em*, *no et*, *ni es* a què obliga l'escriptura d'aquestes formes modificades, està completament renyida ab la realitat.

§ 21. La reforma del Diccionari.

Els punts que, com a mostra, acabo d'analitzar no han de dexar cap dubte, a qui m'escolti sense passió, de que'l gramàtic ha procedit en aquells d'una manera absolutament arbitraria y ab el sol propòsit d'incorporar a la llengua de tots els catalans els seus prejudicis ortogràfics. Ningú no trobarà en cada un dels arguments aduïts més que una justificació estudiada *après-coup* d'allò que ja, a *L'Avenç*, era estat convertit en dogma.

Donchs, aquesta manera de procedir es la constant del gramàtic, el qual, al arbitrar les seves solucions, sembla treballar a espatlles del filòlech, preceptuant coses que aquest no hauria degut autorisar respectant els fenòmens vivents posats de manifest per l'estudi de la nostra llengua. Coses que En Fabra no troba del seu gust, són «convencions medievals no prou escaients a una llengua moderna» (1). Reformes que no havia pogut fer passar *L'Avenç* en vinticinch anys de propaganda, foren admeses, a instigació d'En Fabra, per l'Institut, perque «el seu respecte envers l'ortografia medieval no havia d'arribar fins a l'extrem de rebutjar aquelles innovacions que encloïen un perfeccionament incontestable de la nostra ortografia» (2). Unes vegades, se resisteix el gramàtic a respectar certes formes antigues, perque no són «alguna cosa de característic de la nostra ortografia» (3). Altres vegades, troba que no es just entossudir-se «a perpetuar i fins sistematitzar certes grafies pròpies de l'escriptura manuscrita, però avui completament inoportunes» (4).

Com se veu, tot axò són coses de pura apreciació, en les quals tant hi ha per a encertar com per a errarse, y més per a axò darrer, quan se parteix d'un apriorisme reformador que no repara en transbalsar radicalment les habituds gràfiques de tot un poble.

Axí, partint d'aquest criteri, a ningú no pot ara estranyar que, al procedir el senyor Fabra a establir el *Diccionari Ortogràfic* (5), publicat en 1917,

(1) *Diccionari Ortogràfic*; pàg. 5, líns. 6 y 11.

(2) Idem; pàg. 17, lín. 14.

(3) Idem; pàg. 8, lín. 35.

(4) Idem; pàg. 17, línees últimes.

(5) *Diccionari Ortogràfic*, precedit d'una exposició de l'ortografia catalana segons el sistema de l'I. d'E. C., redactat sota la direcció de P. Fabra, membre de la Secció filològica. (Barcelona, 1917). Un volum de 448 pàgs. en quart petit. La «exposició de l'ortografia catalana» que forma part del llibre (pàgs. 23 a 44), fou també tirada apart, ab portada y coberta especials: *Ortografia Catalana, segons el sistema adoptat per l'Institut d'Estudis Catalans*.

ho fes en sentit reformador, subjectant cada mot a una revisió feta ab criteri personal y acomodantne l'ortografia als seus punts de vista. El practicar axò en una llengua artificial, com l'*esperanto*, no fóra cosa vedada al gramàtic; emperò'l català no es una llengua de convenció, sinó un fenomen biològic actual; y aquesta actualitat està lligada ab la historia de la nostra llengua considerada també com a manifestació escrita. Y'l nou diccionari d'una llengua viva no pot ésser més que un treball respectuós d'utilisació dels treballs anàlechs precedents y de cap manera una obra encaminada a contradirlos. En un mot: un diccionari nou deü representar un pas endavant, emperò may un salt.

El senyor Fabra, en el seu *Diccionari Ortogràfic*, ha volgut avençar-se tant a l'obra dels seus predecessors, que n'ha prescindit per complet. Ha modificat l'ortografia de milenars de paraules, además de les que ja venien afectades per les *Normes* (després d'haver modificat les *Normes matexes*), completant l'obra reformadora d'aquestes en el sentit que ja hem pogut apreciar. La modificació del nostre vocabulari ha estat tan completa, fins en els mots més usuals (*enyorament eixugar, canvi*, etc.), que avuy pot afirmar-se l'incapacitat de sia qui sia per a escriure el català *correctament* segons l'Institut, sense consultar repetidament el *Diccionari*. Tota noció anterior de l'escriptura corrent de la nostra llengua s'es feta poch menys que inaprofitable; y tots els que podem tenir alguna pretensió de saber escriure'l català, avuy hem de confessar que ja no'n sabèm.

Senyors: ¿es per aquest procediment qu'hem de conseguir l'expansió de la nostra llengua y veuren generalisat l'ús a totes les manifestacions de la nostra activitat?

§ 22. El problema de la doble «l».

Y es que'l senyor Fabra s'ha empenyat en resoldre d'una vegada tots els problemes, totes les contradiccions, totes les irregularitats gramaticals del català, el qual, com tota llengua viva, ha de presentar per força fenòmens irreductibles a una llei general, veritables estranyeses si se'ls vol donar aquest nom, emperò que sols ho són vistes a través d'un cientisme absolutista y dogmàtic.

Heusaquí'l problema de la doble *l*, o *l* palatal. Es, efectivament, una dificultat de la nostra llengua haver de representar aquest sò (*col·legi*) escrivint les dues *elles* juntes, que aleshores se confonen ab la *ll* (*collir*). Y bé, el gramàtic s'ha empenyat en resoldre aquest problema, que espontaniament s'havia anat resolent de l'única manera possible, qu'es escrivint la *l* senzilla (*colegi*). Es clar que sempre quedaven manifestacions escrites de la doble *l*, que tendien a remarcar aquest sò; més axò també s'observa en el cas de la doble *b* (*cobbla*) y de la doble *g* (*sug-*

gerir), que han acabat escrivintse senzilles, encara que una pronúncia prou estesa (1), remarcada ja per en Fabra en el seu *Ensayo* de 1891 (2), acusi aquella duplicació en la llengua parlada.

El gramàtic, empenyat en escriure el sò de la doble *l*, arbitrà'l recurs d'intercalar un punt a les dues *l* (en lloch d'un guionet que, en casos molt poch nombrosos, solia escriures); y aprofità aquesta solució per a restablir la doble *l* etimològica en centenars de paraules que abans tothom sabia escriure ab *l* senzilla, y que ara cal consultar en el *Diccionari*; perque, no existint aquella doble *l* en la pronúncia usual, aquesta no serveix de cap guia. De més a més, el gramàtic ha dextat ab *l* senzilla un cert nombre de mots vulgars, no atrevintse tal volta a modificarlos; y axí la *cola* dels fusters es escrita diferentment del *col·lodi* dels fotògrafs, encara que abdués paraules, en llur primitiu origen, tenen una radical comú.

La dificultat que l'ús de la doble *l* introdueix en la nostra ortografia es extraordinària. Era infinitament millor dexar reduhides sempre a *l* senzilla totes aquelles paraules, ja poques en nombre, hont se solia escriure *l-l*. Els mallorquins, que'n pronuncien moltes més, podien continuar pronunciant-les, perque cap ortografia de cap llengua del món no pot tenir la pretensió de transcriure tots els fonemes de la llengua parlada. Axò són detalls per als lingüistes; o, tot lo més, coses d'interès per als qu'estudien fonètica. L'ortografia usual d'un idioma ha d'admetre, y de fet admet sempre, un cert nombre de convencions; y no hi ha en axò cap dificultat, perque les llengües vives s'aprenen a pronunciar sentintles, no pas llegintles.

En el cas de la doble *l*, el senyor Fabra ha volgut, tal volta, que s'interessin de l'existència d'aquest sò per medi de la transcripció gràfica «els estudiosos de tots els països» que rebràn les publicacions del Institut (3). En hora bona; mes per a servir a aquests estudiosos, que axí trobaràn la nostra ortografia més perfecta, s'ha sacrificat la comoditat, infinitament més respectable, de tres milions de catalans.

Lo més primordial, y allò que a En Fabra no sembla preocuparlogayre, es que'l català no acabés per resultar a Catalunya mateix una llengua exòtica. Y, ab axò del punt entre *l* y *ll*; ab la profusió de *dièresis* sobre vocals que reclama la supressió de la *h* y de la *y*; y ab els guionets després dels verbs per a lligarhi les partícules pronominals, la nostra llengua ja no es la nostra llengua: es una arbitrariedad pseudo-científica que porta traces de convertir una llengua viva en una curiositat filològica de laboratori.

(1) Pot veures comprovada la persistència d'aquest fenomen de la pronúncia doble de la *b* en la portada de la *Vida de Santa Magdalena* (BIBL. II, 231).

(2) Obr. cit., pàg. 15.

(3) *Diccionari Ortogràfic*; pàg. 7, lín. 26.

§ 23. *El famós «itzar».*

Altra de les reformes introduhides en el *Diccionari*, y que afecta a un nombre considerable de mots, es l'acceptació de la forma *itzar* en els verbs freqüentatius que abans, ab comptades excepcions, eren escrits *isar*. Com: *civilisar*, *organisar*, etc.

Originariament tot ve, per lo que sembla, del fet que a Barcelona y altres llocs de Catalunya el poble diu *agonitzar* y *martiritzar*; poch casos més. Pot ésser axò, al meu entendre, un vici de pronuncia, que més aviat caldria bandejar de la llengua literaria, encara que algun gramàtic l'hagués recullit y aparegués registrat, com un fet esporàdic, en alguns diccionaris. Emperò, l'haver consagrat y generalisat la forma *itzar* en el seu *Diccionari Ortogràfic* es una de les grans errades d'En Fabra.

En primer lloch, l'*itzar* no es una manera de pronuncia general a Catalunya; la qual tampoch no solia ésser admesa en la llengua escrita, encara que dejorn aparexien grafies antigues que semblen indicar que la gent tendia a pronunciar una *z* y deya *izar*; mes jo m'he preguntat algunes vegades si volia axò indicar, especialment a Valencia, el sò de *s* sonora (*casa*), fugint de la *s* sorda, que aquella fonètica regional porta a pronunciar *s* forta com en castellà (*cassa*) (1).

El fet es que l'*itzar* distava molt, fins ara, de representar en la llengua parlada un tret essencial y característich. Mes l'adopció d'aquesta forma escrita per a tots els verbs en *isar* ha vingut a donar uns resultats que no eren pas difícils de preveure. Y heusaquí com: avuy els verbs en *isar*, tant en català com en les altres llengües neo-llatines, s'han fet innombrables y deuràn aumentar incessantment, donada la tendència a treure de cada adjectiu y molts substantius un verb freqüentatiu en *isar*: de *civil*, *civilisar*; de *ozono*, *ozonisar*; etc. D'aquests verbs en vé la formació d'altres noms genèrics: *civilisació*, *ozonisació*; y, per últim, les formes adverbials en *ment*, com *civilisadament*. Si'ns posèm a pronunciar *itza* en lloch de *isa* en tots els mots y temps de verb als quals afecta aquesta solució, es evident que la nostra llengua oferirà a l'orella sonoritats inesperades y, per al gust de molts, sumament desagradables.

Jo crech, salvant l'opinió dels qu'estimen lo pintoresch per damunt de tot, que l'extensió oral del *itzar* constituiria un retrocés deplorable de la nostra llengua cap a un ruralisme agressiu que'ns fa pensar en l'època dels segadors. El «setze jutges...»

(1) En la *Vita Christi* de Sor Isabel de Villena, escriptora valenciana del segle xv, aparexien les formes *propheetizat* (II, 6841), *pacitizat* (II, 6844), *entronizada* (II, 7234), *evangelizat* (II, 7436), *scandalizats* (II, 8431), etc. Aquesta escriptura del sò de *s* sonora se retroba en la *Vida de Santa Magdalena en cobbles*, d'En Gaçull [BIBLIOFILIA, II, 238]; *rozega* ([4], 7), *solemnizar* ([14], 6), *blazona* ([22], 8).

frase típica ab que fins ara hem pogut posar a prova l'aptitud dels forasters per a pronunciar la nostra llengua, ara ja s'es feta innecessaria: qualsevol paragraf d'un periòdic catalanista pot servir al susdit efecte.

Y comptèu que si alguna ascensió realisa una llengua en el concepte purament eufònic, com a conseqüència d'un avenç de cultura del poble que la parla, aquell progrés deu manifestarse, crech jo, en una major suavitat de la pronuncia, en una certa fusió harmònica de tots els seus fonemes, en un endolciment, per dirho axí, del seu ritme vibratori. Allò de *lingua toscana in bocca romana*, deu voler dir axò precisament.

En Verdaguer may no havia donat beligerancia a la forma barcelonina *itzar*, ni tan sols en el verb característich, *agonitzar*. Ell escriu sempre *agonisar*. Els escriptors mallorquins sembla que també repugnen l'adopció d'aquest *itzar* qu'En Fabra ha vingut a decretar darrerament, ab totes les seves agravants de derivats y ab totes les possibilitats de noves adquisicions, filles de la tendència qu'he remarcada. Mossèn Alcover ha donat darrerament proves de caràcter filològich, de que la forma *itzar*, per *isar*, no té cap vàlidesa etimològica (1). Ja s'arreglaràn els filòlechs ells ab ells; jo m'atinch al fet de que l'*itzar*, a causa de la matexa abundor ab que'ns el prodiga l'ortografia renovada, s'es feta una cosa intolerable, un mal lleig que li ha sortit al idioma. Axò, apart de l'alteració gràfica, que, com he remarcat, introduheix en una gran part del nostre vocabulari.

§ 24. *La Gramàtica del català teòrich.*

Per si encara persistís algú en l'error de creure que la reforma lingüística que ha vingut a pesar sobre'l nostre idioma era exclusivament ortogràfica y, per lo tant, externa y sense influència sobre rès fonamental d'aquest, el gramàtic ja ha tinguda ocasió de venir a demostrarnos lo contrari al redactar la seva *Gramàtica Catalana*, publicada enguany mateix per l'Institut (2).

L'autor eleva a preceptes una pila de coses afectant a la sintaxi, que, al meu entendre, alteren profundament la forma d'expressió natural y propia del parlar català, al menys en el seu estat actual, després y tot de considerarlo degudament netejat d'idiatismes y castellanismes y dignificat literariament per l'obra dels poetes y prosadors de la Renaxença. El més prim-mirat dels estilistes de l'antiga escola (o sia la d'un parell d'anys enrerà no més), se troba ja en falliment, examinat ab la *Gramàtica* d'En Fabra a la mà.

Enumeraré algunes de les prescripcions a què he volgut referirme, aquelles tan solament que

(1) *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*; X, 54.

(2) *Gramàtica Catalana* per Pompeu Fabra (Barcelona, 1918); volum de 149 pàg. de 245 × 160 mm.

se m'han fet més visibles, y que són les que més sensiblement alteren la sintaxi del idioma.

L'ARTICLE «LO» NEUTRE. En el català antic l'article *lo* servia tant per al masculí com per al neutre. Bandejat el *lo* masculí per la forma *el*, En Fabra no accepta la distinció que'l català modern fa d'un *lo* neutre, que vol igualment convertir en un *el*. «Avui la dita distinció — diu — és considerada com un castellanisme, que cal evitar... com fan el francès, l'italià i el portuguès» (1). ¡Tot per a fugir del castellà!

EL RELATIU NEUTRE «LO QUAL». En Fabra no vol qu'existeixi. «La forma neutra del relatiu *el qual* — diu — és *la qual cosa*» (2). D'aquesta manera, per a expressar una idea, la més senzilla, cal cercar una perífrasi. Així ho feyen en el segle XIV, y després també, mes sols com a recurs literari. Emperò fer d'axò una llei absoluta es dificultar l'expressió del pensament, complicant d'una manera absurda la fraseologia.

EL PRONOM INDETERMINAT «SE». En Fabra aconsella que se'l suplexi per la forma *hom*, que'l gramàtic acredita ab dos exemples del segle XIV. Així, haurèm de dir: *HOM creu fàcilment ço que HOM desitja*; *HOM feu dues proposicions*; *HOM ha de respectar les lleys*, a la manera com els francesos usen l'impersonal *on* (*on croit, on fit, on doit*) (3). Avuy no hi ha cap català que, parlant, s'expressi d'aquesta manera; en tot cas, se diu *un hom*, emperò solament té aquesta forma comptades aplicacions. En canvi, no'ns diu el gramàtic que, literariament, molts de aquests *se* indeterminats poden evitarse construint la frase per passiva, procediment que no sobta a ningú: *Fàcilment es cregut lo que es desitjat: foren fetes dues proposicions; les lleys han d'ésser respectades*.

ELS INFINITIVS PRECEDITS D'«EN». El senyor Fabra preconisa aquesta forma de gerundi (*EN entrar jo, tots s'alçaren*), rebutjant la que es generalment usada en el parlar actual (*AL entrar jo...*) (4). No sé veure quin aventatge hi ha en adoptar semblant estranyesa. Segurament pot ésser justificada aduhint textos antics y algun cas dialectal que pren sentit de futur (*EN VENIR, faré tal cosa*, equivalent a *QUAN VINDRÉ*). Emperò axò, que també ho feyen els castellans en temps de Cervantes (5), sembla avuy caygut en desús, tant en català com en castellà, segurament perquè donava lloch a frases confuses, per rahó de les diverses aplicacions que ja té la mateixa preposició *en*.

Donades aquestes lleys sintàctiques y altres que ometo examinar — arcaïques les unes, convencionals

les restants, — que'l gramàtic tracta d'oposar a les consuetudinaries, la nostra llengua passaria tot seguit a la categoria d'*idioma tèdric*. Y axò, encara que fos positivament sinònim d'una major perfecció, no es cosa que convingui a una llengua viva, que ha de respondre, ans que tot, a la necessitat *pràctica* de l'expressió del pensament. Y, si's tracta d'embellirla, tampoch no hi ha motiu: una elegancia afectada, may no es una elegancia.

§ 25. Una opinió de Fénelon.

Per l'examen qu'he fet de les alteracions aportades per En Fabra a la nostra llengua, intervenint en la seva ortografia, en el seu vocabulari y en la seva sintaxi, pot veures clarament ab quin esperit arbitrari y pragmatista s'es intentada la reforma d'una manifestació tan essencial a la vida mateixa d'un poble, com es el seu idioma.

Jo no vull desconèixer lo que representa'l treball d'En Fabra dintre l'estudi filològic del català. Es, indubtablement, el més gran esforç que s'hagi fet may per a la conexença gramatical del nostre idioma. Ademés, En Fabra, ha aplicat a aquest estudi conexements veritablement extraordinaris y una perseverancia que li hauràn d'ésser per sempre més reconegudes.

Mes axò, que mereix l'aprobació de tothom, se torna contra nosaltres catalans quan En Fabra s'erigeix en legislador. Y'l cas d'ell resulta la comprobació *pràctica* d'una dita de Fénelon:

«Un gramàtic sabi corre'l perill de compondre una gramàtica massa curiosa y massa plena de preceptes. Me sembla que convé limitar-se a un mètode curt y fàcil. No donguèu, de moment, sinó les regles més generals; les excepcions ja vindran de poch en poch. La gran cosa es posar a una persona, tan aviat com se pugui, dintre l'aplicació sensible de les regles, per un ús freqüent: després aquesta persona ja troba plaer en remarcar el detall de les regles que ha seguides, des del primer moment, sense ferhi atenció. Aquesta gramàtica no representaria pas la fixació d'una llengua viva; disminuiria tal volta'ls canvis capritxosos pels quals la moda regna en les paraules com en els vestits. Aytals canvis de pura fantasia poden embrollar y alterar una llengua en lloch de perfeccionarla» (1).

Quina llàstima més gran ha estat per a Catalunya que En Pompeu Fabra no hagi sabut atènyer-se a un criteri tan ple de seny, com el que'ns mostra'l cèlebre bisbe de Cambrai!

§ 26. El dialecte periodistich.

L'aplicació *pràctica* de la reforma lingüística, iniciada per *L'Avenç*, planejada en sos més nimis

(1) Obr. cit.; pàg. 43.
(2) Obr. cit.; pàg. 66.
(3) Obr. cit.; pàg. 73.
(4) Obr. cit.; pàg. 131.
(5) Se llegeix en el *Quijote*: y *EN ver la pequeña herida, salió del temor* (Primera part, cap. 34); y *quedó como muerlo EN verla* (ídem, cap. 36); *merced que el cielo hizo a España EN permitir que se asolase* (ídem, cap. 39); el Oidor quedó *EN oírle suspenso* (ídem, cap 44); *renovóse la admiración... en Sancho, EN ver que* (Segona part, cap. 34).

(1) *Lettre écrite à l'Académie Française, sur l'éloquence, la poésie, l'histoire, etc.* (Oeuvres de Fénelon; Paris, 1822; vol. VII, pàg. 133).

detalls per En Fabra, sostinguda després per la força y'ls prestigis del Institut d'Estudis Catalans, y, finalment, promulgada y expandida, si us plau per força, per les organitzacions creades sota la protecció de la Diputació de Barcelona y de la Mancomunitat de Catalunya, ha començat a dexar veure manifestament els seus resultats.

Imaginèu-vos un text català qualsevol, escrit per persona d'intel·ligència y de bon gust, fins, si volèu, per un home de prestigis literaris ben guanyats y de tothom respectat; y suposeu qu'aquest original es destinat a la publicació, emperò que pel camí ha de toparse ab un o altre dels infinits tentaculs de l'organització burocràtico-lingüística que tots conèxem. Donchs bé, al original suposat, que podrà ésser si convé una obra mestra del seny o del art literari, li esdevindrà lo següent:

Li serà corregida l'ortografia, segons les *super-normes* vigents en el moment actual: li invertiran els pronoms, alterant axí'l seu ritme sil·làbic; li posaran *itzars*, destruint la seva musicalitat, etc., etc.

Li suprimiran tots els *lo*, encara que sien neutres, suplintlos per l'article masculí, per *la qual cosa*, o pel *ço* demostratiu, encara que resultin pleonasmes com: *axò es ço que convé*.

Li supliran tots els *se*, pronoms indeterminats, per *hom*.

Li canviaran tots els *al* precedint infinitius, per *en*: *EN arribar*, *EN fer*, *EN dir*, etc.

Y després li modificaran el lèxich, no dexant cap *medi* que no's torni un *mitjà*, cap *mida* que no's torni una *mesura*, cap *punt de vista* que no's torni un *punt d'obir*, etc., etc., tot suplint algun *no obstant* per un *no gens menys* y fenthi entrar algun dels molts arcaïsmes que servexen ara per suplir qualsevol paraula suspecta de castellanisme; y ho són totes les que, per una rahó o altra, no figuren en el *Diccionari Ortogràfic* d'En Fabra.

D'aquesta manera s'obtindrà un text perfectament acceptable a les exigències dels filòlechs del Institut; y axí apareixerà, bé sia en alguna de les publicacions d'aquest, o en el *Diari catalanista*, o en els periòdichs y edicions de la nova empresa creada ab fins veritablement patriòtics, emperò que ha caygut en la debilitat de dexarse intervenir per la colla de literats reformistes, els quals, essent poch y sempre'ls matexos, són per tot, com Deu Nostre Senyor.

Y després tinguèu en compte qu'aquest patró literari, aquest estil incolor y neutre que lleva tot valor personal a l'obra escrita, aquest que podriem qualificar de *dialecte periodístich*, serà'l prototip que, sots pena d'excomunió, hauràn d'acceptar tots els literats de Catalunya, de Mallorca, de Valencia, per a obtenir aquella utòpica unitat lingüística a base de la parla barcelonina, de que jo, barceloní fins al moll dels ossos, sóch el primer en abominar.

Emperò, per si creguéssiu (ab rahó que us sobrarfa) que jo no tinch vot en aquesta matèria,

per l'absència completa en mi de tota significació literaria, heusaquí lo que ha escrit no fa molt una ploma de les més autorisades; tan autorisada, que persones que'm merexen crèdit afirmen qu'es la d'En Joan Alcover y Maspons, escriptor y poeta insigne de Mallorca, àrbitre (si àrbitre pot haverhi) del bon gust literari en terres catalanes (1):

«Mi voto ha sido siempre bien franco. y corroborado además con el ejemplo, en favor de la unificación del lenguaje literario. Yo abomino, como todo escritor que no escribe para entretener el humor de cuatro vecinos de su barrio, de estas necias y recelosas distinciones entre el catalán y el mallorquín, como si fuese lícito, no ya a un filólogo, a un súbdito de una nación donde hay escuelas, dudar de que son aquellos dialectos de una sola y misma lengua. Pero no me resigno al empobrecimiento sistemático de nuestro común idioma literario en nombre de una unidad académica y arbitraria obtenida mediante el sacrificio de todas las formas y palabras que no se acomoden a los gustos exclusivistas de una escuela de turno. La misión de un Instituto filológico es investigar las leyes del lenguaje, no legislar para los poetas que lo forman. El sentimiento estético de éstos debe ser soberano, por encima de todos los gramáticos.»

§ 27. *L'estètica del llenguatge.*

Plantejada la qüestió en els dominis de la bel·lesa, la reforma lingüística que se'ns tracta d'imposar en nom de la ciència filològica, devé talment odiosa, que l'esperit més serè no pot per menys de sublevarse.

Sempre'ls gramàtics han tingut fama de gent de mal gust. Jo no sé si axò pot dirse del autor del *Diccionari* y la *Gramàtica* nous, que són avuy com una mena de *Talmut* inexorable per damunt de tots els escriptors catalans; emperò, jo no m'empendria pas la tasca de defensar al senyor Fabra davant l'acusació d'haver atentat contra la bel·lesa del nostre idioma, tot y proposantse, vull creure jo, augmentarla. Y es que, axí com la química no arribarà may a produhir un home, la filologia serà sempre impotent per a crear una sola línia immortal, d'aquestes en que una noble idea o una pura emoció semblen fixades a perpetuïtat ab tota la força vibratoria del impuls que les arrencà de l'ànima humana, com la guspira que'l foguer fa saltar del pedrenyal.

Hi ha, en l'obra artística, matisos de bel·lesa tan delicats, que corren gran perill de perdre's al més lleu retoch; y la paraula, considerada com a factor de bel·lesa, també té les seves delicadeses. L'Ernest Legouvé, en un seu llibre en altre temps popularíssim y avuy un xich massa oblidat (2), reporta una anècdota del músich Gounod. Discutia aquest ab uns seus amichs les aptituds musicals del italià, que

(1) Article firmat ab pseudònim, publicat per un periòdich palmès, y reproduhit en la *Fulla literaria* n.º 119, de *El Correo Catalán*, de Barcelona.

(2) *L'Art de la lecture* (Paris, s. d.); pàg. 201.

eren superiors, segons ells, a les de la llengua francesa. En Gounod defensava la bellesa y musicalitat propies d'aquesta que's perdien en certs passatges posats en música per l'autor de l'òpera del *Faust*, al ésser traduïts al italià. Y deya lo que segueix:

«En el *Faust*, l'aria del jardí comença dihent:

Salut, demeure chaste et pure!

Ha estat traduïda al italià, posanthi:

Dimora casta e pura.

Els mateixos mots, els mots *traductors*, no poden ésser més exactes, més fidels; emperò'l *sò* d'aquests mots m'ha feta trahició. *Casta* es lo contrari de *chaste*. Aquest accent expansiu qu'esclata com un cohet sobre *casta*, destrueix tot el misteri, tot el pudor de la meua harmonia. Aquest *casta* terrible, mou massa borgit al voltant de la petita casa, ne torba'l repòs. ; mentre que ab el meu mot modest *chaste*, ab la seva *a* un poch entelada, y com (perdonèume l'expressió) com encxinada per aquesta *s*, aquesta *t* y aquesta *e* final, jo arribo a pintar aquella semi-quietut, aquella penombra qu'es imatge de lo que passa en l'ànima de Marguerida! Oh, la llengua francesal la poesia francesa! sols la calumnien els que no la comprenen.»

Donchs bé, jo dich axò mateix de la llengua catalana. Prenèu aquests versos d'En Verdager, que's troben en el chor d'illes gregues de *L'Atlàntida*:

Al compàs de les Gracies,
armonisen sa dansa en les riberes
los pastors al ombriu de les acacies,
y en lo cel blau les rítmiques esferes;

y fèume d'aquell *armonisen* un *armonitzen*. Vos ho dich ab tota l'ànima: serà un crim. Per que aquella *s* d'*armonisen* es insubstituïble davant de les dues *esses* dels mots *sa dansa*; y les tres paraules juntes, *armonisen sa dansa*, responen a les altres *esses* distribuïdes rítmicament en els quatre versos de l'estrofa, la qual conté prop de vint vegades el mateix *sò* de *s*. No ho dubtèu, aquests quatre versos no toleren ni l'alteració d'una sola sílaba. Y a aquell que no vegi en axò una habilitíssima y afortunada combinació de sons per a suggerir la sensació del ritme ondulat de la dansa y no compregui'l valor musical d'aquestes *esses*, sols pot dirseli que: *pitjor per a ell!*

Sí; pitjor per a ell y per a tots els qui creguin que hi ha dret a capgirar una llengua, ab el temerari afany de perfeccionarla y ab la pretensió ridícula de posarla al nivell de les llengües modernes. ¿Per ventura no són modernes totes les llengües que'ls homes parlen?

§ 28. La bellesa de la llengua escrita.

Emperò encara hi ha un altre aspecte de la bellesa de la llengua, purament extern, la que po-

driem dir bellesa epigràfica. Cada idioma té una fisionomia propia quan se tradueix en escriptura, y aquesta fisionomia no es arbitraria ni filla d'una convenció establerta en un moment determinat per uns quants homes coneguts. Es, per lo contrari, conseqüència d'un procés ininterromput, en el desplegament y en la direcció del qual han pogut influir molt diversos factors, ademés dels de caràcter etimològich y fonètic.

¿Qui pot dir, per exemple, la rahó per la qual el nostre idioma hagué d'adoptar dejorn la terminació *ch*, en lloch de la *c* sola, que representa un *sò* sensiblement igual? Podria ésser que, realment, com algú ha afirmat, aquesta plossiva final representés una certa aspiració, y fos la rahó de la *h* reforçadora de la *c*. També podria ésser que la susdita *h* tingués per objecte fer més visible gràficament, en l'escriptura mig-aval, la diferencia entre una *e*, una *ç* y una *c* finals, aleshores que la nostra llengua, mancada d'accentuació escrita, oferia multitud de noms susceptibles d'ésser confosos entre ells si no era afegida la *h* a la susdita *c*. Per exemple: *venç* (de *venir*) ab *vené* (de *vendre*) y *venç* (de *vençre*); *die* (variant gràfica de *dia*), ab *dic* (de *dir*); etc. L'escriptura de *vench* y *dich* (ab *ch*) donava una terminació característica a aquestes dues formes y contribuïa segurament a facilitar la lectura de la lletra manuscrita y fins la de l'estampa gòtica, en la qual la *e* y la *c* són preses sovint una per altra, remarcantse freqüentíssimes errades d'impressió per aquest concepte en els incunables y estampacions del segle XVI.

A un ordre de consideracions semblant se presta l'ús de la *y* y de la *n* dintre dels mots. Es sabut que la *y* serveix per a distingir els diptongs dels altres casos en que una *i* forma sílaba independent de la vocal que la precedeix, y que axò vé ademés remarcant per la *h* medial. Així: *reyna* (de *rey*), es distingit de *rehina* (castellà *resina*), sense necessitat de recórrer a la dièresi (*reina* y *reïna*) com cal ferho segons la llei ortogràfica nova; la qual, per la extraordinària profusió a que obliga d'aquest doble puntet, ve a alterar d'una manera desagradable l'aspecte peculiar de la nostra escriptura.

D'altra banda, l'adopció de la *i* conjunció, en lloch de la tradicional *y*, adoptada pel català (no per influència castellana, sinó simultaniament ab aquesta llengua) quan caygué en desuetut la *e*, introduheix en la nostra escriptura un fenomen gràfic altament perjudicial des del punt de vista estètic. Aquesta novetat, y la del punt volat entre les dues *elles*, són les dues coses més antipàtiques que haurien pogut imaginar els reformadors de la nostra ortografia. Es qüestió de gust, ja ho sé; y jo tinch el meu, com altres el seu. Per lo que, posat a definir com jo entench les qüestions d'estètica tipogràfica, us dich, que ni la *i* conjuntiva, ni'l punt entre les *elles*, ni la dièresi, seràn cap adquisició per

al impressor que, zelós del seu art, vulgui donar a la portada d'un llibre l'aspecte artístich que reclama una edició ben feta. Preguntèu a la gent del ofici la dificultat que hi ha en adaptar el material de fundició tipogràfica que tenen a les caxes a les noves exigències d'uns senyors que no han pensat sinó en donar esplay a la seva dèria inventora de grafies insòlites. Vegèu com resulta d'extrafalari el vocable COL·LECCIO, imprès ab lletres *titulars* en la portada d'un llibre del Institut, aparegut no fa molt! Y pensèu en uns IDIL·LIS I BAL·LADES, també de lletres majúscules, en una portada! Y en una NOVEL·LA, retolada de la mateixa faysó! Minucies, me dirèu. Sí, sí, minucies! La bellesa de les coses, precisament, ve molt sovint d'aquestes minucies que l'esperit grosser de certes gentes troba indignes de la seva atenció. Un bibliòfil amich meu, mort fa alguns anys, En Matheu Obrador, parlava de les errades d'impremta com de *punyides als ulls, quasi materialment doloroses* (1). No sé què diria, ara, davant d'aquests atencions a l'estètica. Senyors: no's tracta aquí de declarar intangibles les formes escrites de la llengua que tots escrivim. N'hi ha prou ab proclamar, ab aquells acadèmichs de França que defensaven l'ortografia tradicional de la llengua francesa contra certs innovadors atrabiliaris, que la «fisionomia dels mots forma part de la mateixa bellesa de la llengua y, en una certa proporció, la constitueix; es, donchs, com una part del nostre patrimoni literari, la renúncia del qual constituïria un acte greu de desagrahiment y, a la vegada, una imprudència insòlita» (2).

Y jo, per la meua part, no vull estarme d'afegir que quan s'ha tractat de modificar l'obra lenta y persistent dels segles, la que havia creat un aspecte material del nostre verb, s'ha comès un veritable sacrilegi en ordre a la bellesa, com ho fou la destrucció de Poblet, o com ho fóra una sabia reforma de la nostra esplèndida Seu barcelonina a pretext de millor adaptar-la a les necessitats modernes. Hi ha qui, com a necessitats, sols té en compte les d'ordre material, y n'oblida d'altres que radiquen en la més pura fruïció que sia permesa al home: la de les flors del esperit; y aquestes, amichs que m'escoltèu, no han estat may gayre susceptibles de reformes.

§ 29. Els resultats de la Reforma.

Vull creure que, a pesar del atentat de que la reforma lingüística l'ha feta víctima, la nostra parla resistirà, com ha resistit tantes altres escomeses del odi dels estranys y de la incuria dels propis. Una llengua, per lo vist, no es cosa que's pugui perdre

mentre Deu no vulgui, y es, en tot cas, lo darrer que's pert.

Emperò, si no perdres, ja tenim vist per propia experiència qu'una llengua pot arribar molt avall en el procés de la seva descaracterisació. Y es per a referla d'aquest mal y per a evitarli en lo possible una recayguda en l'avenir, que gramàtics y no gramàtics s'han preocupat molt a Catalunya de tot lo relatiu a la llengua, entenent que lo que a ella's referia era digne d'un interès primordial.

Donchs, vegèm quins resultats ha pogut portar-nos la reforma lingüística, resumint primerament els punts en que ha fallit. Aquests són, al meu entendre, tres de ben determinats, y entranyen altres tantes greus acusacions contra's reformadors.

En primer lloch, la Reforma ha volgut desconèixer el fet biològich de la llengua. Les *Normes*, la *Gramàtica* y'l *Diccionari* que ja avuy podèm carregar en compte d'En Pompeu Fabra, resulten una vestidura massa estreta, un encotillat massa rígit, per a la nostra llengua en plena crexença esponerosa y que pugnava per trobar ella mateixa la seva concreció literària, la seva pura manifestació de bellesa, la seva personalitat lingüística una y distinta, entre la diversitat dels seus dialectes; a axò s'encaminaven l'esforç dels estudiosos per a recuperar-ne's secrets d'expressió y la espontania producció dels seus escriptors, lliures de manifestar els seus pensaments y les seves emocions sense altra traba que'l propi bon gust. Així ells eren responsables individualment de lo que feyen; no necessitant per a res els caminadors de que s'ha pretès dotarlos.

Segonament, els reformadors han prescindit del fet social, dintre'l qual se mou actualment la nostra llengua. Mentre no tinguèm escoles; mentre no hi hagi a Catalunya una cultura produhintse integralment en català; en un mot, mentre la llengua catalana no sia oficial a Catalunya y pugui prescindir de la llengua castellana com a factor de cultura general, no hi haurà més remey (y es lo únich pràctic que pot ferse) que aprofitarse de totes les facilitats qu'aquella llengua'ns ofereix per a la obtenció d'una cultura lingüística adaptable al català. Tots fins ara hem fet lo mateix; y la pruija diferenciadora dels gramàtics, portada al punt de divorciar expressament abdues llengües, fins en allò que per parentiu ètnich tenen de comú, no ha pogut fer més que dificultar el conexement de la nostra, posat qu'aquesta ningú no'ns l'ensenya, sinó que l'aprenèm fentnos d'autodidactes, basantnos en la llengua parlada, adaptantli les conexences gramaticals del castellà que no li repugnen y deduint les altres dels models literaris que se'ns fan accessibles. Una reforma, donchs, que ha vingut a complicar la nostra ortografia, que ha destruït tota possibilitat d'aprofitament de lo poch o molt que cada hui sabia, sols ha pogut resultar contraproduhent. Avuy

(1) *La nostra Arqueologia Literaria* (Palma, 1905); pàg. 102.

(2) Vegis el *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*; vol. IV, pàg. 164.

el català, com ha dit Mossèn Alcover (1), té una ortografia més difícil que la castellana. Donchs, no'n dubtèu, la gent acabarà escrivint en castellà.

Finalment, la Reforma ha causat danys irreparables a la nostra llengua considerada com instrument de bellesa. La sistemàtica aplicació dels principis gramaticals d'En Fabra sols es possible resignant-se a veure desaparèixer de la nostra llengua una infinitat de matisos, renunciant a una part de la seva força d'expressió, y a tota possibilitat d'un axecament ulterior que li conquisti una nova magestat y, si molt convé, una superior bellesa. No es factible al home posar un límit al volar de les àguiles; donchs menys encara ha de permetres limitar la volada del esperit que s'enlayra en ales de la llengua propia.

Y si algú, després de reconèixer tots aquests grandíssims inconvenients, encara s'axeca per a invocar el nom y l'exemple de tal o qual literat català, dels de fama consagrada, que ha consentit subjectarse voluntariament a la nova definició literaria promulgada per l'Institut, jo li diré que accepto'l fet. Emperò, una renuncia semblant, per la qual l'escriptor s'obligà a emmotllar l'obra del seu esperit dintre uns contorns que per força han de limitar-la, ve segurament de la mateixa confiança qu'aquell té en el seu art y de la seguretat que aquest li dóna de triomfar malgrat aquelles limitacions. Es com el lleó que, conscient de la seva força, dexa que li tallin les ungles, li esmussin els uys y'l recloguin dintre feble mampara que no resistiria la sola trepitació causada pel seu rugit. Mes, per noble que sia una renuncia semblant en l'artista, per generosa, per patriòtica que se la consideri, té un gran inconvenient: no fa lleó.

Y quan, després d'haver fet el recompte de lo que la Reforma'ns costa, veurèu que aquesta no ha pogut portarnos la suspirada unitat ortogràfica (posat que de tantes limitacions molts sols n'accepten la part que'ls convé, acomodantshi de la manera que millor els sembla, y altres les rebutgen del tot); quan veurèu que no ha pogut tampoch (y era pueril esperarho) procurarnos l'unitat de la llengua literaria; y quan veurèu, per fi, que la Reforma no favoreix, sinó que dificulta, l'expansió del català, reconexerèu qu'estavem molt millor trenta anys enrera, abans d'iniciarse la Reforma, quan les regles de l'Academia de Bones Lletres eren les més generalment usades y no teniem aquestes *autoritats reconegudes* que a darrera hora'ns han sortit. May com ara no haurien tingut rahó's de *L'Avenç* per a dir que ab *autoritats* d'aquestes no podèu anar enlochi. Més jo crech que sí, que podrèu ab elles anar a alguna banda: a la ruina, a la desaparició definitiva del nostre Verb.

§ 30. *El pervindre de la llengua.*

Aquesta perspectiva inquietant que acabo d'oferrirvos no es pas, com podrieu creure, una visió pessimista, filla d'una apreciació personal apriorística y tendenciosa. Està basada en els fets, dels quals se'n desprèn naturalment una hipòtesi. Comprovats aquells, aquesta adquirirà consistència als vostres ulls, com als meus.

Es un fet qu'avuy la llengua literaria, sobre tot en els escriptors més joves que darrerament s'han donat a conèixer, tendeix a adoptar la moda nova. Quasi tots, no solament s'han donat a observar les *Normes* d'En Fabra, sinó que, cas extraordinari de submissió mental entre gent jove, s'han fet estrictes seguidors dels preceptes morfològichs y sintàctichs continguts en el *Diccionari* y la *Gramàtica*. Els resultats d'axò han estat els de que abans vos parlava.

Es un fet també que, acceptades com un perfeccionament de la llengua les reformes en aquesta introduhides des de la promulgació de la llei Fabra, tota la literatura catalana anterior passa a la categoria d'arçayca, ab l'estigma, per si axò no fos prou, de dialectal. En aquestes condicions, es ja per als joves com una cosa morta. Y, naturalment, els autors d'aquella categoria encara vivents, molts d'ells en plena activitat productora, han perdut tot prestigi als ulls dels escriptors novençans.

Ara bé: ¿us la imaginèu vosaltres una literatura sense precedents immediats, sense clàssichs actuals, sense autoritats vives, sense models per a seguir, sense mestres per a consultar, situantse voluntariament fora de la tradició nacional, ab els ulls fets més aviat en els decadentismes y les extravagancies de les literatures francesa y italiana d'abans de la guerra, cercant una originalitat que s'escapa dels dits com un follet, per caure en la pura abstracció y traduhintse en la incoherència y el barboteig de les nocions incompletes?

Donchs aquesta literatura encongida en els medis d'expressió, sense més possibilitats lliberadores que l'arcaisme mal assimilat y'l neologisme impotent, aquesta literatura es la nostra de l'hora actual; la que predomina, vull dir. Per que, si hi ha algú que, més discret o menys pretensions, obta per seguir el camí ancestral, el que ab instint salvador seguien els escriptors de la renaxença des del Aribau a Mossèn Cinto, aquest algú ja pot resignarse a una jubilació prematura. Per que'ls practicants de la llei reformada fan començar el Nou Testament en ells matexos.

Y ara passèm a l'hipòtesi. Si'ls vents no muden, si la moda literaria persisteix, a favor dels interessos creats a redós de l'organissació burocràtica que tot ho agavella y que crea'l buyt al entorn de tota veu discordant, pot ésser un fet, dintre algun temps, l'existència (real aquesta vegada) d'una llengua catalana acadèmica; una mena de super-català d'ús

(1) *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, volum X, pàg. 2.

exclusiu en els cenacles literaris y ab possibilitats d'intercanvi científich ab l'estranger; llengua sense ànima, llengua de pura convenció, venint a ésser com el llatí de l'Edat Mitja, o com, en els nostres dies, l'idioma auxiliar del Dr. Zamenhoff.

Aquest català literari, producte cerebral sense acció reflexa en el sentiment, incompreensible per a la majoria dels catalans matexos, apareixerà com flotant en l'espai sense contacte ab la terra, massa allunyat del nostre poble per a poderne rebre la sava refrescant y vivificadora; y, d'una manera fatal, acabarà per morir en l'enrarament de la propia atmòsfera, abandonat de tothom en el convenciment de la seva ineficàcia. Així desaparegué, ofegada pels lligams d'una disciplina literaria massa inflexible, encarrtonada com una momia egípcia, aquella llengua provençal que fou un temps la llengua artística per excelència, el verb de la poesia dels segles mitjos. Avuy en conèxem tot l'artifici per les *Leys d'Amors*, que són com la Gramàtica Fabra d'aleshores.

Mentrestant, y tot dintre la matexa hipòtesi, la llengua parlada a Catalunya, a Mallorca, a València y al Rosselló, no tenint al seu costat y un poch per damunt d'ella un guiatge literari que la salvi del esmicolament dialectal, que la enlayri insensiblement, que la fongui sense violència en el gresol del bon gust al foch suau d'una cultura sense afectació ni pedanteria, haurà de lluitar desesperadament y ab notori desaventatge contra l'idioma oficial, que, encara que dexés d'ésser oficial, tindria'l camí guanyat en la matexa cohesió dels que seguiràn parlantlo, com ara mateix, dintre de Catalunya.

Y aleshores se reproduirà'l fet que, a un segle de distancia, tractà d'evitar l'impuls renaxentista iniciat per l'Aribau. Caldrà que sobrevingui una nova renaxença, ab el seu *Gayter del Llobregat* y'ls seus Jochs Florals (perque ja'ls nostres s'hauràn mort, en el descrèdit que la escola reformista haurà conseguit estendre al seu voltant); y caldrà, en un mot, tornar a començar.

Així la reforma de *L'Avenç* haurà representat una marrada de cent anys en la nostra historia literaria. Axò, suposant que ja aleshores no sia tart, y s'hagi produhit la senyal de l'ensorrada definitiva del nostre Verb en el naufragi de la llengua que l'encarnava. D'aquesta no'n quedaràn més que les clapes oblidades en les afraus pirenenques y'ls ressabis de pronuncia en el castellà que parlaràn els nostres descendents.

¿Haurà pensat en aquestes possibilitats el senyor Pompeu Fabra, cap de la Secció Filològica del Institut y, de fet, dictador en materies lingüístiques a Catalunya, en l'hora present? Y'ls meus amichs senyors Massó y Casas, tan patriotes y tan abnegats ¿hauràn meditat quina responsabilitat els ateny per haver estat dejorn els cooperadors d'aquesta obra nefasta de la Reforma Lingüística? Y tots aquells que, portats d'una generosa y patriò-

tica renuncia, hauràn abandonat el culte de la paraula viva per la idolatria d'un verb sofisticat, ¿arribaràn a sentir la transcendència del seu sacrifici d'avuy, y com, ab l'acatament donat a aquest decret de nova planta lingüística han hipotecat l'herència espiritual dels catalans de demà?

Els moments actuals són, al meu entendre, d'una gravetat extrema; constitueixen, tal volta, el punt crítich en que una gloriosa ascensió pot determinar-se en cayguda.

§ 31. Conclusió.

Senyors: vaig a donar per enllestida la meva tasca, y no voldria que penséssiu de mi qu'espero d'ella un efecte immediat. Ni tan sols un efecte. Perque, més que una acció ofensiva, entench haver realisat un acte estrictament defensiu, començant per mi mateix: he volgut posarme a cobert de tota veleytat reformadora respecte del català, que, bé o malament, necessito poder escriure a la meva manera.

He començat per volerhi veure clar en aquesta qüestió palpitant de la reforma de la nostra llengua; y l'he anada a conèxer en sos orígens, dels quals jo no n'havia pogut seguir els incidents en una època en que encara no tenia la facultat de discernir en aquesta materia. Suposo que a molts dels que tenen menys edat que no pas jo deurà succehirlos lo mateix. Per axò aquesta conferencia s'ha encaminat, principalment, a reproduhir l'argumentació de que'l meu pensament d'avuy es fill, posant a tothom en condicions de judicar per compte propi en aquesta qüestió de tanta transcendència.

Fins estich per creure que, després d'axò, uns seràn més *normistes* que abans, a cambi d'altres que tal volta dexaràn d'ésserho. Molts també, tal vegada, compendran la rahó de l'existència de l'Academia de la Llengua Catalana y la funció espectant, conservadora y defensiva de l'integritat de la nostra Llengua que la susdita institució ha vingut a atribuirse, enfront de la formidable allau reformadora que, disposant d'una força extraordinaria, emmanllevada a factors extra-literaris y desconexedors de les veritables necessitats del nostre poble en lo que fa al idioma, s'es irrogada una facultat legislativa respecte d'aquest, que de cap manera no li correspon.

Ay tal facultat correspondria, en tot cas, com ja he indicat anteriorment, a l'Academia de Bones Lletres o als Jochs Florals, entitats que representen indubtablement alguna cosa més qu'un agrupament, improvisat a corre cuyta, d'elements de procedència heteròclita y de predileccions irreconciliables; y considerant lo que totes aquelles entitats a que'm referexo valen, y lo que valen individualment els literats que no han volgut acceptar altra lley que la que ja tenien, hauré de concloure que

la tendència reformadora qu'actua sota'ls auspicis del Institut d'Estudis Catalans, un cop deduhida la part d'elements extranys y fins contraris dintre d'aquest a la susdita reforma, constitueix una veritable dissidència.

L'únich valor positiu d'aquesta dissidència radica en l'organització que ha pogut donarse gràcies als recursos pecuniaris posats generosament a la seva disposició per la Diputació Provincial de Barcelona. Els seus medis de propaganda han estat, per la susdita rahó, il·limitats; els seus prestígis, extraordinaris; la seva autoritat, incontestable. Y, lo que pot més que tot plegat: ha creat interessos.

Emperò, en el fons, li manca la rahó. Y aquesta manca de rahó s'es feta encara més palesa en les seves disposicions extemporànies y a favor dels abusos d'autoritat que la Secció Filològica del Institut ha cregut poderse permetre, d'una manera que constitueix una provocació a la revolta.

Jo deploro qu'aquesta revolta hagi vingut a personificar-se en mi, tan sense jo pretén-dreho, contrariant les meves hàbits y les meves aficions. Y es ben singular el cas de que sia precisament jo, mancat de tot prestigi literari, simple aficionat als llibres y al estudi, qui avuy s'axequi, tot sol, en un impuls d'atreuiment temerari, contra tota aquella força incontestable y aclaparadora de que us he parlat. Una consideració no més ha pogut decidir-me; y es, que si tot el poder, tota l'acció coercitiva, tota la força material, actua des de l'altra banda, crech que hi ha de part meua una potencia equivalent: la pura intenció, la convicció, la fe persuasiva.

Mes, tot axò encara no valdria res, sense la bona voluntat dels homes. Y sense la mà de Déu, que des de les altures mou els destins de la nostra Patria.

«Bibliofilia» y la qüestió ortogràfica

PER lo que toca a nosaltres, la «qüestió ortogràfica» resta virtualment terminada, després de la Conferència feta al Ateneu Barcelonès. Les consideracions que ara anem a afegir van exclusivament dirigides als amichs de BIBLIOFILIA.

La nostra publicació dexà definida, des del primer moment, la seva actitud enfront del problema ortogràfic. El Redactor feu aleshores en la capçalera del primer plech la declaració següent: «En ortografia procurarà ésser moderat, acceptant lo que tingui per més rahonable entre lo usualment admès.» Lo qual equivalia a dir que, per part nostra, la qüestió ortogràfica no havia pas d'ésser emmaranyada ab noves pensades o ab punts de vista personals. En un mot: volíem ésser humils seguidors dels nostres mestres, y, posat qu'entre

aquests no hi havia unanimitat, enteníem pendre de cada hu lo que més ens agradés.

Per l'agost de 1911, començà a parlar-se de que una Comissió Filològica del Institut d'Estudis Catalans s'ocupava de la qüestió ortogràfica. En el comentari que hi dedicarem (1), ferem noves protestes de la nostra conformitat ab lo que decidissin les persones competents cridades a resoldre la qüestió. No dexavem, emperò, de manifestar quina era la nostra manera de veure, expressant el nostre desig de que la precitada Comissió tingués el do d'acertar en les resolucions que acabés per pendre, a les quals, per endavant, prometièm la nostra adhesió.

Foren publicades, com ja sabèm, les *Normes Ortogràfiques* del Institut, pels primers mesos del any 1913. Aleshores fou quan l'autoritat de N'Enrich Prat de la Riba va pronunciarse a favor de l'adopció, per tota la gent de parla catalana, de la nova lley ortogràfica, fent una crida al patriotisme de tothom, ab aquestes paraules que vegeren la llum en *La Veu de Catalunya*:

«Per primera vegada aconpleix avui l'Institut aquesta missió altíssima, unificadora de l'idioma, donant normes ortogràfiques per a escriure la llengua catalana. La nostra resposta, l'actitud de tots els catalans, ha d'ésser, per primera vegada també, depositar preferències personals i conviccions i hàbits i repugnàncies i arguments i discussions, i acceptar resoltament, unànimement, devotament, aquestes normes.

Car elles poden donar a la nostra llengua estimada la primera de les unitats que una llengua culta necessita, la unitat ortogràfica; i el nostre acte en acceptar-les, tots a la una, serà un exemple de solidaritat, de patriotisme, que ens disciplinarà i enfortirà per a més difícils empreses.

Per arribar a aquesta convenció, els homes que formen l'Institut han hagut de renunciar a hàbits i amors de tota la vida; grans escriptors molts d'ells, en el moment solemni de la renúncia a les formes ortogràfiques de què estan vestides les seves obres, han sentit en el més íntim de la seva ànima el dolor de la ruptura amb la seva tradició personal i amb la tradició dels seus companys i la dels seus predecessors, de la seva mateixa escola; però tots patriòticament han sacrificat aquesta unitat de l'obra personal i la unitat de l'escola per a fondre's en una unitat superior: la d'una sola ortografia nacional.

Que tots els homes de llengua catalana sàpiguin seguir el seu exemple, i aquesta ortografia nacional serà, no un desig, sinó una realitat.» (2)

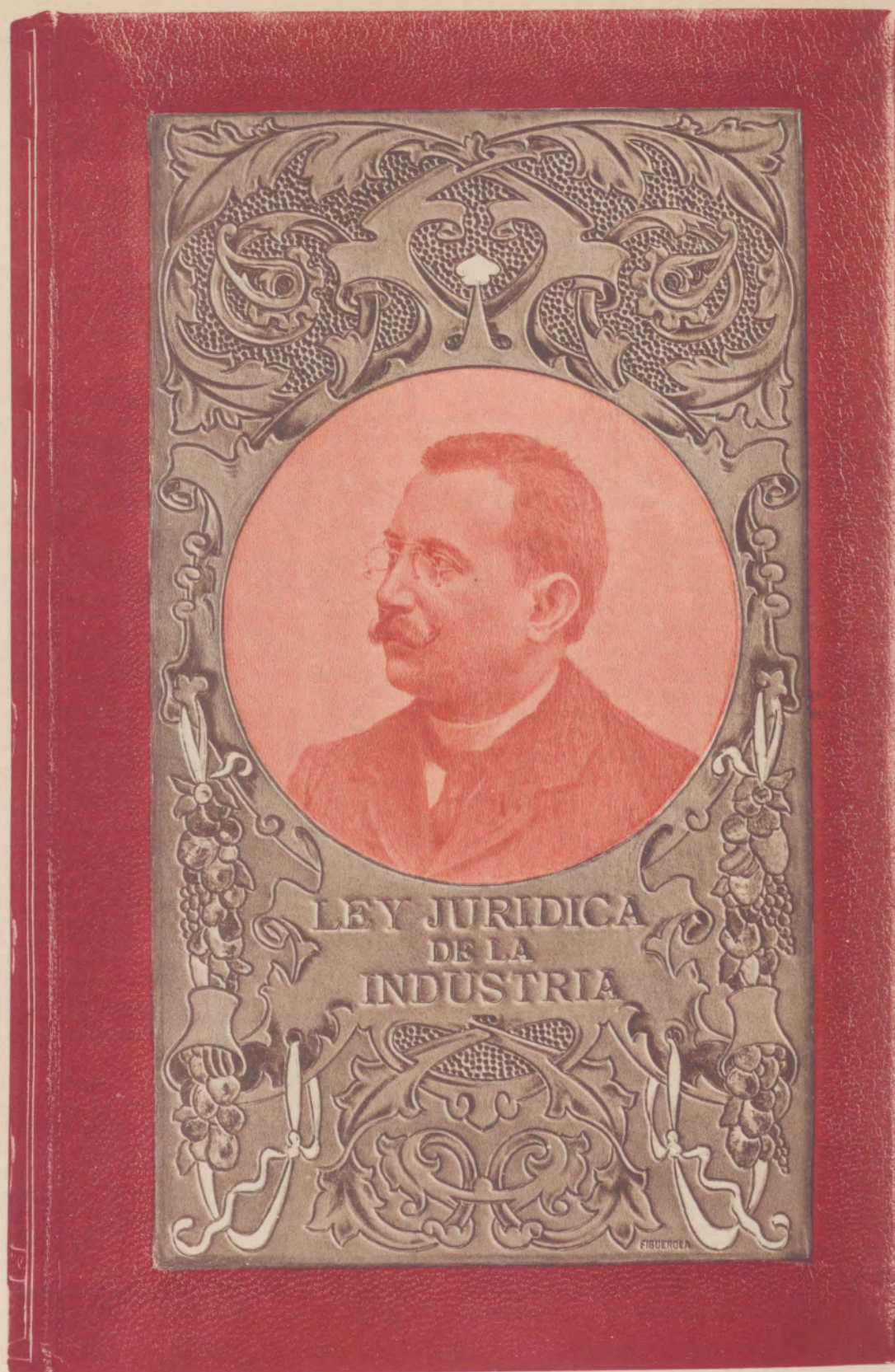
BIBLIOFILIA, modestament, se disposà a acollir la recomanació del Mestre, acatant les disposicions ortogràfiques del Institut. Y pot dir-se, en termes generals, que aquesta bona disposició a favor de les *Normes* fou la de tot Catalunya.

Pel desembre de 1913, quan ja feya quasi un any que regien les *Normes Ortogràfiques* del Institut, dedicarem un segon article a la qüestió (3).

(1) BIBL. I, 51.

(2) Prat de la Riba: *Per la Llengua Catalana* (Barcelona, 1918).

(3) BIBL. I, 409.

Prat de la Riba: «LEY JURÍDICA DE LA INDUSTRIA» (Barcelona, 1898)
Enquadernació incisada, pintada y ab retrat pirogravat, per Joaquim Figuerola
(Exemplar de pertinència particular)

Rusiñol: «ORACIONS» (Barcelona, 1897)
 Enquadernació decorada ab daurats als petits-ferros, per Pere Guérin
 (De la llibreria de D. Joseph Fabregat)

Exposarem llealment la diversitat d'opinions que s'havien manifestat entorn de la solució ortogràfica acordada, y remarcarem el caràcter de REFORMA que aquella havia prèns en les susdites *Normes*, les quals representaven, tot ben garbellat, el triomf de la tendència innovadora de «L'Avenç». Ferem també notar l'opinió d'alguns contraria a les *Normes*, per ésser aquestes una solució presa a espatlles de molts elements interessats en l'assump-te. Així y tot, nosaltres declararem fer honor al nostre compromís d'adoptar les *Normes* del Institut, com ja ho havíem fet, ab algunes reserves de caràcter transitori (y conjunció, y ab preposició).

L'any següent, pel desembre, tornarem incidentalment sobre la qüestió ortogràfica (1). Aleshores expressarem ab més claretat lo que pensavem de les *Normes*; com ens plavia d'elles lo qu'era unificació, com ens desplaia lo que constituia REFORMA. A pesar de tot, per patriotisme, per desig de bona harmonia, per humilitat inclusiu, ens refermavem en la nostra adhesió a l'ortografia del Institut y recomanavem a tothom que fes com nosaltres, dexant de banda tota qüestió d'amor propria.

Vingué, ab tot axò, el mes d'abril de 1915, y aleshores se manifestà obertament, per part d'un gran nombre d'elements literaris agrupats entorn dels Jochs Florals, l'oposició a les *Normes Ortogràfiques* del Institut. Nosaltres, des del nostre lloch humil, tractarem de fer veure la conveniència y fins la possibilitat d'un acort; escriguerem y publicarem en *El Poble Català* uns articles, que després reproduhirem aquí formant l'història de la qüestió (2), sense conseguir absolutament res: la *cisma ortogràfica* quedà proclamada, com ja de fet existia. En aquest interval (maig de 1915) fou fundada l'*Academia de la Llengua Catalana* pels susdits elements contraris al esperit reformador que apareixia encarnat en la nova ortografia.

Mentrestant BIBLIOFILIA, per disciplina, per desig de pau, per fugir de tota parcialitat que pogués ésser mortificant, ja fos per uns, ja per altres dels nostres amichs distribuïts entre abdues bandes, seguia mantenint la seva adhesió a les *Normes*, ab les reserves matexes de quan les adoptà. Havíem confiat a persona experta la *correcció tipogràfica* de les nostres planes, ab ordre d'aplicar a les matexes la llei ortogràfica del Institut, respectant el criteri conciliador del primer dia. Emperò aleshores ens adonarem d'una cosa: cada nova tanda de proves venia de les mans del corrector ab més modificacions que les anteriors; observarem cada vegada més extranyeses. Ho ferem avinent al corrector, y aquest ens digué que, en efecte, hi havia coses que'l senyor Fabra anava estudiant y perfilant, en vista del *Diccionari* y de la *Gramàtica* en que treballava, y que les solucions recaygudes

en cada qüestió eren ja successivament aplicades a les publicacions del Institut; nosaltres volíem seguir aquelles (ab les soles excepcions de y y ab): era, donchs, dintre aytal criteri qu'era feta la correcció de les nostres proves.

La publicació, últimament, del *Diccionari Ortogràfic* y de la *Gramàtica Catalana* del Institut per obra de D. Pompeu Fabra, acabà d'omplir la mesura. El nostre patriotisme, sotmès a una tensió cada vegada més forta per la incontinència reformadora del senyor Fabra, la qual semblava augmentar a mida que'l gramàtic anava sentint dòcil a la seva veu la voluntat de Catalunya, arribà a un punt que ja no pogué més.

Y aleshores decidírem donar la Conferència del Atenèu; ab la qual senyalem, de passada, el camí de BIBLIOFILIA a partir d'avuy. Per a nosaltres ja no hi ha des d'ara qüestió ortogràfica; hi ha, no més, unes REGLES ORTOGRÀFIQUES DE L'ACADEMIA DE LA LLENGUA CATALANA, que seràn la nostra llei. Lley, per altra banda, prou lliberal, y ab la qual no s'ha tractat de donar curs a la inventiva de cap gramàtic ni d'afalagar la vanitat de ningú; és, únicament, la reducció a preceptes de tot allò que'n ensenya la prudència y el seny dels mestres del Idioma.

Un autògraf d'En Bernat Metge

EMPRE es interessant el testimoni material d'un autor admirat y, d'una manera especial, la seva escriptura. El document qu'hem reproduït ací prop (pàg. 364 a) no té valor literari; emperò porta'ls signes cabals de la seva autenticitat, com essent de la pròpia mà d'En Bernat Metge, escriptor del segle XIV, pel qui sentim una singular predilecció.

TRANSCRIPCIÓ

[1] «Ego, Bernardus Medici, secretarius domine Regine ac notarius et scriptor generalis decimarum per dominum [2] Summum Pontificem domino Regi ad certum tempus concessarum, confiteor et in veritate recognosco vobis honorabili [3] Francisco Negrelli, canonico majoricensi ac subcollectori dictarum decimarum in diocesi supradicta, quod [4] solvistis mi ad meam voluntatem omnes illas quindecim libras majoricenses que mi debebantur pro meo salario dicte [5] scribanie pro anno proximo preterito; item solvistis mi quindecim libras dicte monete pro meo salario [6] scribanie jamdicte pro anno presenti qui incepit in festo omnium sanctorum proximo preterito; et quare rei [7] veritas sic se habeat facio vobis presens albarum propria manu scriptum ac meo anulo sigillatum [8] in ciuitate majoricarum quinta die nouembris anno a natiuitate domini millesimo trecentesimo nonagesimo quinto.»

TRADUCCIÓ

[1] «Jo, Bernat Metge, secretari de la senyora Reyna y notari y escriptor general dels delmes pel senyor [2] Sumo Pontifex al senyor Rey concedits per un cert temps, confés y en veritat reconech a vós, honorable [3] Francisco Ne-

(1) BIBL. I, 619.

(2) BIBL. II, 106.

grell, canonge de Mallorca y subcolector dels dits delmes en la sobredita diòcesi, que [4] m'hauu pagat, a voluntat meua, aquell total de quinze lliures mallorquines que se'm devia pel meu salari de la dita [5] escriuània per l'any propassat; també m'hauu pagat quinze lliures de la matexa moneda pel meu salari [6] de la ja dita escriuània per l'any present, que començà en la festa de Tots-Sants propassada; y per tal que d'axò [7] la veritat sia ferma, vos faig el present albarà, escrit de mà propria y segellat ab la meua anell, [8] en la Ciutat de Mallorca'l dia cinch de novembre del any de la Nativitat del Senyor Mil trescents noranta cinch.»

Diàlechs de llibres

DIÀLECH SEGON (1)

EL MARQUÈS. — Gracies a Déu que us trobol Sou, amich meu, més difícil de veure qu'un ministre.

EL BIBLIÒFIL. — Hola, estimat Marquès! Sí, ja sé que heu vingut varies vegades a visitar-me en ocasions que jo'm trobava fora de casa.

EL MARQUÈS. — Al menys, axò es lo que m'ha dit sempre'l vostre criat, fidel guardador de la consigna. Els bibliòfils, per lo que vaig veyent, devèu ésser tots per l'estil: únicament vos plau relacionarvos ab els ja iniciats, y oposèu una mena de cordó sanitari als postulants que vénen a trucar a les vostres portes. Ademés, dech dirvos (y la nostra antiga amistat crech que m'autorisa a ferho) que, de la darrera vegada que vaig conseguir ésser rebut per vós, no'n servo una massa bona impressió: tenieu aquí un amich dels de la vostra corda; y a mí'm dexareu sol tota la tarda, fullejant un llibre posat a la meua disposició per a que m'entretingués.

EL BIBLIÒFIL. — Ja vaig recordant...! Es cert: vaig fervos la jugada de les *Pandectes*!

EL MARQUÈS. — ¿Què volèu dir?

EL BIBLIÒFIL. — Sí, homel Es un cop inventat per un bibliòfil francès, Mr. Beraldi, el qual afirmava que n'havia obtingut sempre excelents resultats. Quan se veyia assetjat per algun profà, a qui la fama dels seus llibres havia atret fins a sa cambra d'estudi, recorria a la jugada susdita: tenia unes *Pandectes* de format gran *in-folio*, de les quals assegurava al visitant qu'eren el joyell de més preu de la seva colecció; y, després de recomanarli'ls més extremats miraments per al tresor que li confiava, feya com si s'oblidés d'ell; fins que l'home, d'avorrit, se decidia a pendre comiat del bibliòfil, no sense ponderar molt, per a ferse l'intelligent, les excelencies d'aquell notable exemplar, del qual no havia entès ni una coma. No cal dir que l'impertinent ja no tornava a dexarse veure.

EL MARQUÈS. — Diguèu, donchs, que'm tracta-

reu d'una manera absolutament inconsiderada! No sé si degui ofendrem...

EL BIBLIÒFIL. — Vos valdrà més que no ho feu; per la meua part, vull esperar que no'm negarèu el vostre perdó, oferintvos cordialment des d'avuy una millor rebuda cada vegada que us plaurà venirme a veure. Com ja vaig dirvos el primer dia, es convenient que sia posada a prova tota nova vocació: la vostra m'apar realment decidida, per que heu vingut insistentment a la meua casa, després d'haver resistit la jugada de que hem parlat. Avuy, donchs, me serà plaent tractarvos ab el major respecte, considerantvos ja en bon camí d'assolir els vostres designis. Diguèume: ¿adquirireu, o no, la llibreria del Baró del Forn de Sant Jordi?

EL MARQUÈS. — Sí; vaig comprarla, pagantne emperò força més de lo que vós m'aconsellaveu. Tant de bo que us hagués cregut! Per que després vaig trobar-me ab un contratemps que jo no m'esperava pas.

EL BIBLIÒFIL. — ¿Y axò?

EL MARQUÈS. — Per lo vist, feya molts anys que'ls armaris no havien estat oberts tan solament; y, un cop entesos de preu, pagat aquest y transportats els llibres a casa meua, vaig començar a adonarme que les rates y'ls escarabats hi havien merodejat a gratcient, posant en un estat que feya llàstima el qu'era estat patrimoni literari del senyor Baró; propietat que jo havia adquirida, ben dejú de pensar que pesés damunt d'ella una tercera tan enutjosa. Ab prou feynes se pogueren aprofitar una quarta part dels volums.

EL BIBLIÒFIL. — Ja devia ésser axò una bona contrarietat per a vós!

EL MARQUÈS. — Reputèula, si bé us sembla, com una altra de les proves per a la meua iniciació: en totes les coses s'ha de pagar l'aprenentatge.

EL BIBLIÒFIL. — ¿Y no heu fet més adquisicions?

EL MARQUÈS. — Ja ho crech! N'estich fent continuament. He trobat un auxiliar inestimable en el llibreter Dimes, que, com sabèu, té l'establiment en la Baxada de la Presó. Es persona molt intelligent en bibliografia antiga y moderna: no tan sols me té al corrent de les noves publicacions, sinó que, ademés, me proporciona els catàlechs dels llibreters-antiquaris de tot arreu y'ls de les vendes que's fan a París a les Sales Drouot. En cosa d'un any he comprat llibres per més de vint mil duros: ja tinch a hores d'ara prop de vuyt mil volums.

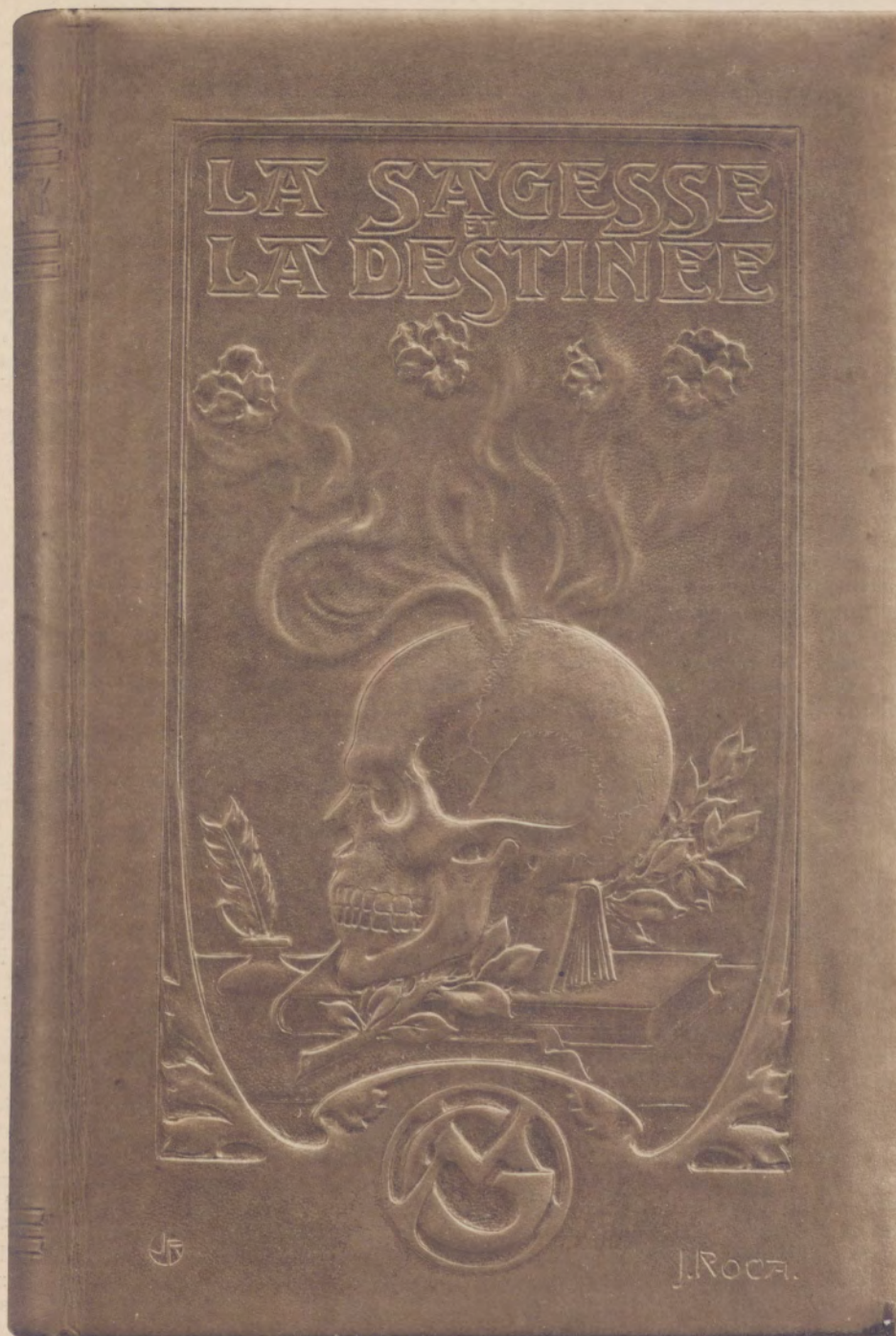
EL BIBLIÒFIL. — Ja són volums... y ja són duros! Devèu haver comprat molts gòtics y incunables, potser?

EL MARQUÈS. — Alguns, en efecte. D'incunable, n'he pogut arreplegar un, del que, segons la persona que me'l va vendre, no se'n coneix sinó un altre exemplar, que'l té un milionari nort-americà. Es un llibre de cavalleríes, imprès a Valencia l'any 1490: *Historia del cavaller Tirant lo Blanch*.

(1) Vegis el Diàlech primer en la col. 312.

«CHRÒNICA DEL REY EN JACME PRIMER» (Barcelona, 1873)
 Enquadernació de cuyro natural, ab gofrats y daurats, per Pere Guérin
 (De la llibreria de D. Joseph Fabregat)

Maeterlinck: «LA SAGESSE ET LA DESTINÉE» (Paris, 1898)
Enquadernació en cuyro incisat y repujat, projecte y execució de Joseph Roca
(Exemplar de pertinencia particular)

Vaig pagarne tres mil pessetes; y en Dimes m'ha assegurat qu'era, axí y tot, una bona compra.

EL BIBLIÒFIL. — Diguèu, diguèu... aquest exemplar és un d'enquadrnat en pell rogenca, ab uns escuts heràldichs en els plans?

EL MARQUÈS. — Exactament! Veig que ja sabèu de quin llibre us parlo.

EL BIBLIÒFIL. — Sí, per cert! Y ara us diré que heu estat víctima d'un engany: tinch notícia de que també l'oferiren a un altre amich meu, el famós llibre que vós havèu adquirit; emperò d'una hora lluny se veyà que no's tractava sinó d'un exemplar de la reproducció en facsimil feta a Nova York no fa gayres anys.

EL MARQUÈS. — ¿Com s'entén...? ¿Es axò possible? Y aleshores ¿què volen dir els escuts del Baró de la Seillièrre que aparexen estampats en or damunt d'abdués tapes?

EL BIBLIÒFIL. — Senzillament: que a l'exemplar facsimil li fou adaptada l'enquadrnació vella d'un altre llibre qualsevol que havia pertangut a aquell notable coleccionista.

EL MARQUÈS. — Mes axò es una indignitat! Si que, decididament, vaig pecar de càndit! Emperò axò no pot quedar axí: aniré a dirho totseguit a en Dimes; per que es ell qui va aconsellarme aquesta adquisició! M'estranya molt qu'ell, tan entès y experimentat, no's maliciés del frau. Fins dubto de lo que vós acabeu de dirme...

EL BIBLIÒFIL. — Si'm volèu creure, no diguèu res; per que potser encara afegiríeu a la pèrdua. Dexèu estar tranquil el bon Dimes en la seva botigueta prop de la Presó; que ja hi arribarà un dia o altre. Unicament, vos convindrà en lo successiu pendre algunes precaucions quan tractèu de comprar incunables. Sobretot els catalans, són raríssims y, quasi us diré, coneguts un per un pels bibliògrafs. Es una veritable casualitat que'n surti algun a la venda... Mirèu: precisament del *Tirant* autèntich que hi ha a Amèrica, se'n sab la historia y totes les vicissituds a que ha estat subjecte de dos cents anys ençà; fins consta'l preu que va pagarne a Londres al comprarlo, l'any 1895, el seu actual possessor: dotze mil cinch centes pessetes. Ja veyèu, el vostre, si hauria estat comprat en bones condicions, avuy que'ls gòtics espanyols són pagats més del doble que vint anys enrerat Y no parlèm de quan són llibres de cavalleríes, dels quals hi ha qui'n collecciona especialment.

EL MARQUÈS. — Me convindrà, segons veig, recórrer a vós en els casos dificultosos; hauré de consultarvos, sobre'ls llibres antichs, abans de dexar anar els diners...

EL BIBLIÒFIL. — Ab molt de gust vos diré sempre'l meu parer; mes, pensèu que jo també puch equivocarme. Lo més útil per a vós serà, crech jo, que us provehiu d'obres sobre bibliografia; y hauréu de dedicarhi algunes hores d'estudi.

EL MARQUÈS. — Bahl si es aquest el camí, més

me valdrà deixarho córrer: no estich jo ara per bibliografies ni per estudis, y encara menys per a ficarme en llibres de cavalleríes! A cada hu lo seu: compraré no més obres modernes; per que, axí com axí, també hi ha la seva mica de deria en axò de percaçar els llibres vells, que diuen lo mateix que altres de més moderns; els quals són més nèt y fan encara de més bon llegir. ¿No us sembla?

EL BIBLIÒFIL. — Potser, des d'aquest punt de vista, teniu vós tota la rahó... ¿Es que ja heu començat a llegir, com era el vostre propòsit?

EL MARQUÈS. — Y de valent! Aquest hivern he pogut apreciar la utilitat de la lectura, fins com a remey per als mals corporals: el malehit poagre s'es ensenyorit de mi y m'ha tingut moltes nits, y fins dies, en la impossibilitat d'exir de casa. Per gran sort, quan axò succehia, ja la meua biblioteca començava a fer goig de veure: vull dir que ja hi havia llibres en prou nombre per a poder triar. Vaig començar per llegirme, del un cap al altre, la colecció dels *Viatges extraordinaris* de Juli Verne: són cosa molt entretinguda.

EL BIBLIÒFIL. — En efecte. Jo vaig llegirlos ab vera delectança quan tenia quinze o setze anys. Verne es un dels autors moderns més estimats pel jovent. La seva lectura plau sobre manera quan encara no s'està en condicions d'assaborir les perfeccions d'estil y d'apreciar les subtilitats de pensament dels grans escriptors. Hi ha una època de la vida durant la qual un hom llegeix ab la imaginació. Els llibres d'aventures són aleshores els preferits, per que donen lloch a que'l llegidor, possehint íntegrament el tresor de sa generositat nativa, se substitueixi mentalment als hèroes dels seus llibres. Jo servo encara viva la impressió d'haver viatjat en el *Nautilus* ab el capità Nemo, d'haver penetrat en les entranyes de la terra seguint les petjades d'Arne Saknussemm, d'haver atravessat tota l'Àfrica en aeròstat en companyia del intrèpit Joe, d'haver donat, en fi, la volta al món ab el flemàtich Fileas Fogg.

EL MARQUÈS. — Diable! Veig que recordèu encara'ls noms dels principals personatges de l'escriptor francès, pel qual me sembla que guardèu una fonda simpatia, a pesar dels anys. Jo no l'havia volgut llegir, per que'm semblaven els seus llibres massa irreals y, per lo tant, perillosos per al jovent, que podia adquirir en ells falses idees de la ciencia. Tant es axí, que fins vaig prohibirne anys enrerat la lectura al meu fill segon, el que ara m'està acabant la carrera d'enginyer industrial. Es un minyó força aplicat, encara que no m'estigui bé'l dirho.

EL BIBLIÒFIL. — No us preocupi may axò de les lectures dels vostres fills, si no es des del punt de vista moral. Jo crech que algunes vegades les lectures poden despertar les vocacions; y aquestes, quan no són verdaderes y basades en les aptituds, ja cauen a la primera prova. Axí, dels molts joves que després de llegir Juli Verne s'han sentit

ab aficions marineres, la major part s'ho han dexat córrer després de la primera vegada de marejarse anant als banys de la Barceloneta en les *golondrines*.

EL MARQUÈS. — ¿Aleshores, vós no tindreu tampoch per perjudicials als infants les rondalles? Jo que sempre he procurat que la meua filla no'n llegís!

EL BIBLIÒFIL. — No'ls hi tinch; sobretot si són rondalles populars. Crech, al contrari, que no hi ha cap altra lectura més a posta per als infants de poca edat, que aquestes narracions ràpides y intenses, plenes d'incidentes meravellosos, en les quals sempre a la fi surt premiada la virtut y castigat el vici, y en què es predicat insistentment un sanítos optimisme, consistent en fer veure com altres tantes intrigues dels esperits malignes (personificació primària, en aquest cas, dels nostres propis vicis y defectes) tots els obstacles oposats a un noble propòsit, dels quals se triomfa constantment ab la pràctica serena y decidida de les virtuts. Per axò el bo d'en Perrault té guanyats els cors d'infinites joves llegidors dels seus meravellosos *Contes*; y el nostre Bertràn y Bros ha merescut l'agrahiment dels menuts fills de Catalunya per haverse dedicat, com expert folk-lorista y seguint l'exemple de lo fet pel germans Grimm a Alemanya, a recullir el tresor de les *Rondalles populars* de la nostra Patria. Si, amich! dexar els infants sense les rondalles, com pretenen alguns educadors massa rígits, equivaldria a privarlos l'accés al país lluminós de la poesia. Els infants, com els pobles joves, necessiten una terra de promissió que'ls servexi de fita y d'estímul.

EL MARQUÈS. — Teniu tota la rahó. Mes, a la meua edat, he cregut que ben bé podria suplir aquestes lectures de fantasia per les de caràcter històrich. Axí us diré que he trobat interessantíssima la *Historia de Catalunya* d'en Víctor Balaguer.

EL BIBLIÒFIL. — Es més l'obra d'un poeta que d'un ver historiador; o, si volèu, l'obra d'un historiador poeta. Emperò no dexèu, quan tingueu ocasió, de llegir les *Cròniques* catalanes del nostre gran monarca Jaume I, d'en Muntaner, d'en Desclot y del rey Pere III; són els quatre pilars de la nostra historia, sense qu'en cap altra literatura d'aquella època se trobi res equivalent. ¿Y no heu llegit cap més historia, després de la d'en Balaguer?

EL MARQUÈS. — No... Emperò diguèumen algunes, que no dexaré de procuràrmeles, si es que ja no les tinch.

EL BIBLIÒFIL. — D'història antiga ab les seves propensions llegendaries, cosa propia del temps, crech que us plaurà molt la *Vida d'Alexandre*, per Quinto Curci; l'obra original es en llatí, emperò n'hi ha la traducció catalana d'en Lluís de Fenollet, cavaller valencià del segle xv. Per cert que, segons contén, el nostre rey Alfons V d'Aragó, trobantse

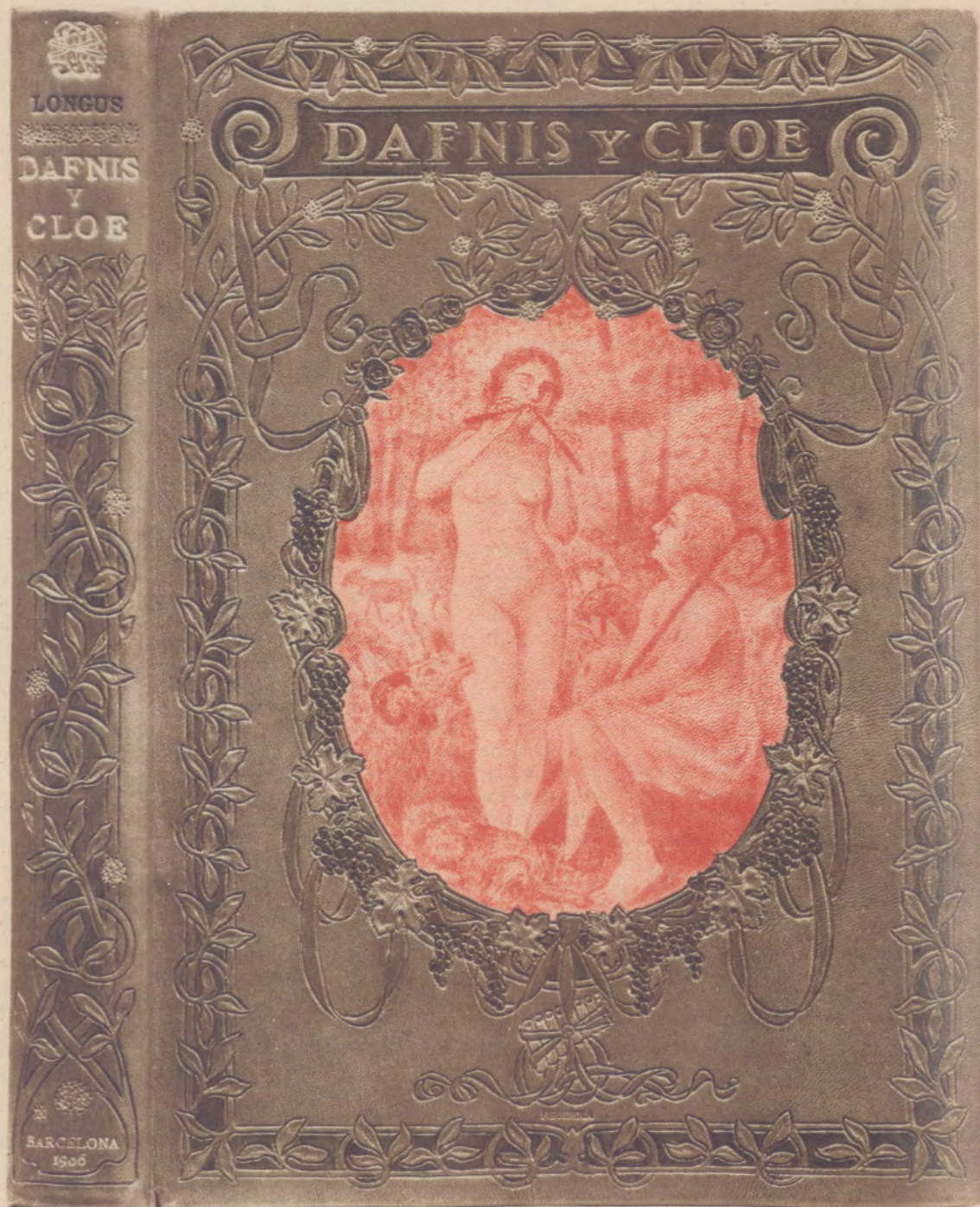
a Càpua afectat d'una malaltia, cercà distreures de l'enuig llegint el llibre de que us parlo; y tant el delectà la seva lectura, que acabà exclamant: «—Via fòra els metges! Més que no pas Avicena, Quinto Curci es el meu salvador.» Ja veyèu, donchs, còm no es el vostre reumatisme la primera afecció que ha cedit al tractament per la biblioterapia. Tornant ara a la vostra demanda, com a llibre d'història moderna no'm sabria estar de recomanarvos la *Historia de Carles XII* per Voltaire.

EL MARQUÈS. — No sé què dirvos... Emperò aquest Voltaire m'es un nom poch simpàtic.

EL BIBLIÒFIL. — La vostra prevenció es molt motivada, sobretot ab referencia a les seves obres filosòfiques y de polèmica, en les quals abusà de ses prodigioses facultats d'escriptor per a enderrocar creencies, sense cuydar substituirles per altres de millors, si es qu'ell en sabia alguna. La seva incredulitat, que arriba al fanatisme, es una cosa ferotge y antipàtica. Mes, a pesar d'axò, l'obra d'ell que abans vos he citat es digna d'ésser llegida, com també les seves noveles *Zadig*, *Candide* y alguna més, que són veritables meravelles de composició y d'estil. Es precis, emperò, llegir aquest escriptor ab molt de seny. Y lo mateix hauré de dirvos de Diderot, del qual considero *La Religieuse* com una obra mestra; axò des del punt de vista estrictament literari, posat que's tracta d'una obra tendenciosa, a la qual, si la llegiu, us convindrà oposar *El Escándalo* del nostre Alarcón, en que apareix sustentada la tendencia contraria. Literariament, es superior el llibre del autor francès; emperò, en l'ordre moral, es molt més recomanable el del novelista espanyol, del qual merexen ademés ésser llegits el viatge *De Madrid a Nápoles* y el *Diario de un testigo de la guerra de Africa*. Aquest darrer vos deurà plaure, donada la vostra afició a l'Historia.

EL MARQUÈS. — Si m'he aficionat als llibres d'història, no he sabut, en cambi, ferme gayre amich dels de poesia. Per exemple: m'emprenquí un vespre la lectura de les llegendes d'en Joseph Zorrilla, y aviat vaig cansarme d'aquell continuat cascabellejar dels versos, d'aquella marejadora fusió d'imatges y de tota aquella lluentor ofusadora qu'arriba a fer cloure les parpelles. Me semblava talment com si, en una tarda xafogosa d'estiu, estés efectuant un viatge a Madrid en tren-tartana. Vaig acabar per adormirme en els braços de *Margarita la tornera*...

EL BIBLIÒFIL. — Y, no obstant, Zorrilla tenia grans qualitats de poeta: els seus primers versos per la mort de Larra són expressió afortunada d'un sentiment. Emperò la seva gran facilitat en escriure y l'èxit (extraliterari per lo demés) que assolí el seu *Tenorio*, el convertiren aviat en un professional de la poesia. Jo m'estimo més, com a poeta, en Campoamor, el qual sabé prescindir de l'empesa que feya del vers castellà una cosa rígida y encar-

Longus: «DAFNIS Y CLOE» (Barcelona, 1906)
 Enquadernació incisada, colorida y pirogravada, per Joaquim Figuerola
 (D'una llibreria particular)

«LA VIDA DE LAZARILLO DE TORMES» (Barcelona, 1908)
Enquadernació ab mosaychs y daurats a mà, per Pere Guérin
(De la llibreria de D. Joseph Fabregat)

tronada; ell excelf en presentarnos, d'una manera amable y original, y no pas sense emoció, les ansies constants del nostre esperit, produhint una mena de literatura filosòfico-poètica que's relliga a través dels segles ab la del nostre Ausias March.

EL MARQUÈS. — A propòsit d'Ausias March! ¿quina edició d'aquest poeta'm recomanèu? Tinch gran desig de conèixer les seves obres.

EL BIBLIÒFIL. — La darrera impressió, que porta'l peu d'estampa de Barcelona, 1912 y 1914, es, sens dubte, la millor de totes. Es llàstima només qui sigui tan gran de format y en dos volums. Els llibres dels poetes, segons un bibliòfil modern, han d'ésser de reduhides dimensions, per a que'ls pugui un hom dur a sobre y llegirlos plàcidament a l'ombra d'un faig, *sub tegmine fagi*, com diu Virgili. Responen millor, en general, a aquest esperit, les estampacions de les obres d'Ausias March fetes en el segle XVI. Emperò us dech advertir que són llibres molt cars: jo havia fet propòsit de reunir totes les edicions d'aquest autor; mes m'ha calgut aturarme quan, procedint en sentit retrospectiu, he arribat a la primera (Valencia, 1539): d'un exemplar que se'n trobà venal me'n volien dos cents duros.

EL MARQUÈS. — Aquí us esperava, senyor bibliòfil! Ara us he sorprès en flagrant pecat de bibliomania! Comprench que un hom pugui desitjar tenir molts llibres; emperò axò de voler obres repetides... ¿Que, per ventura, no'n tindrieu prou ab l'edició moderna d'Ausias March que a mi mateix acabèu de recomanarme?

EL BIBLIÒFIL. — Abans de respondre a la vostra pregunta, me permetrèu que us en faci jo una a vós. ¿Veyèu aquell plat ab reflexes metàlics, que conservo tancat en aquella vitrina? Es una peça de ceràmica *hispano-àrabe*, per la qual vaig pagar cinch centes pessetes fa alguns anys y que me'n valdria avuy, si me la volgués vendre, potser dues mil; per que, des de que la gent s'ha donat a coleccionar, axò de la ceràmica ha adquirit preus fantàstics. Donchs bé: què'm dirèu si us declaro que cada dia'm faig servir les sopes a taula en aquest atuell? Es un gust com qualsevol altre... Y ja que tinch aquest plat, es molt natural que me'n servexi. Per axò són els plats!

EL MARQUÈS. — No parlèu més... Ja us veig la intenció! Ni vós feu servir el vostre plat *hispano-àrabe* per a menjarhi les sopes, com ara per facecia acabèu de suposar (per que axò exigiria que després se'l endiguessin a la cuyna les criades, d'hont n'eixiria de segur, a no trigar gayre, fet miques y bocins), ni jo llegiria l'Ausias March en una primera edició, si la tingués, digna d'ésser estotjada com un joyell, podentlo llegir en un exemplar de tres pessetes.

EL BIBLIÒFIL. — Y axò ab major motiu encara, si, de més a més, haguéssiu fet posar al vostre exemplar gòtic una rica enquadernació adequada

a la seva vàlua. Ara vull mostrarvos els meus exemplars, que també m'he complagut en fer revestir de bones enquadernacions... Teniu: aquí hi ha l'edició de 1543, impresa a Barcelona per en Carles Amorós, enquadernada en estil mudèxar; com també aquesta altra, feta dos anys després pel mateix impressor... Ara ve la de 1555, estampada a Valladolid, que conservo ab la mateixa enquadernació de l'època, pulcrament restaurada per un dels millors especialistes de París: l'exemplar, tal com el veyèu, tinch motius per a creure qu'es el mateix del Duch de Sessa, a intenció del qual havia estat preparat el text y feta fer l'edició provehint el llibre d'un vocabulari, per que, com sabèu, el Duch era castellà... Aquí teniu també el text imprès a Barcelona per en Claudi Bornat en 1560, enquadernat modernament al estil francès del segle XVI, ab mosaychs y daurats als *petits-ferros*...

EL MARQUÈS. — Són, realment, unes enquadernacions magnífiques, que us han degut costar prou cares. Mes... ¿volèu dir que no es una altra prova de la vostra exagerada afició als llibres, axò de ferlos enquadernar tan costosament? Lo que es jo, si arribo a obtenir algun llibre de preu y suposat que calgui ferlo enquadernar de nou, me concretaré a posarli una relligadura ben feta y de color sofer, que assegurí la conservació del volum. Crech que per axò han d'ésser fetes les enquadernacions; y tot lo demés es superfluitat.

EL BIBLIÒFIL. — ¿Aleshores, vós trobaríeu bé que'ls Cardenals y'ls Bisbes de la nostra santa Esglesia portessin sotanes negres com un senzill vicari de poble? Vós que sou el Marquès de la Font del Lleó ¿comencèu ja per voler suprimir les jerarquies?

EL MARQUÈS. — En la societat aquestes són del tot indispensables y asseguruen el bon govern de la cosa pública. Emperò, en tractantse de llibres, trobo que les diferencies jeràrquiques ja estàn prou determinades pel text, que es lo més interessant.

EL BIBLIÒFIL. — A tot axò que dièu, y que en el fons es molta veritat, no faré més que oposarvos-hi lo que escriu en Salvà en el pròlech del seu *Catàlech*, dirigintse a alguns que havien censurat les esplèndides enquadernacions de la seva biblioteca: «L'enquadernar luxosament els llibres rars y de mèrit, no es pas una capritxosa extravagancia, sinó una precaució molt rahonable, a fi de preservarlos de destrucció. Quants llibres hauràn servit per paper d'embolicar o per a encendre el foch, a causa de presentarse corcats, bruts, descosits y espellifats! Emperò quan un bibliòfil procura completarlos, els fa restaurar, els renta si es necessari y els posa al damunt una valuosa relligadura; fins l'home més idiota els respecta, y, si cauen a les seves mans, diu tot-seguit: «— Aquest deu ésser algun gran personatge, quan tan mudat se passeja! » — Y encara que no hi entengui una pellofa, cerca depressa qui li pagui allò qu'ell suposa un objecte

de preu; y veus-aquí salvat un llibre que, d'altra manera, hauria estat destruït.»

EL MARQUÈS. — Realment: ara comprench que procediu ab gran prudència, al fer enquadrar dignament els vostres llibres. Y com que veig que en tot teniu rahó, ja aniré ab més compte en no fervos objeccions impertinents. Mes, diguèume: havent llegit alguns volums de la *Colecció Rivadeneira* ¿què ho fa, que no pugui acabar d'empassar-me certs autors anteriors a Cervantes? Y lo mateix m'ocorre ab molts volums de la *Biblioteca Catalana*: deuràn ésser cosa molt bona, emperò jo trobo (y perdonèu si de cas la blasfèmia) els llibres clàssichs sumament soporífers.

EL BIBLIÒFIL. — Una cosa per l'estil de la que vós dièu es atribuïda a un humorista castellà, en Ventura de la Vega, si no recordo malament. Sembla que, estant aquest prop de morir-se, va demanar ab gran urgència un amich seu, per a ferli una solemne y darrera confidència. Y quan el tingué al seu costat, va dirli, com aquell qui's treu un gran pes de sobre: «— *Chico, me carga el Dante!* » Y als pochs instants reté l'ànima a Déu. — Parlant ara ab serietat, vos diré que, axí com existeix una art de llegir en veu alta per als demés (y, a tal propòsit, es interessant el llibre d'en Legouvé sobre *L'Art de la lecture*), hi ha també l'art de llegir per a un mateix. En Faguet, notable crítich del nostre temps, té publicat un excelent volum tractant *L'Art de lire*, hont podrèu veure de quina manera tan diversa convé llegir els llibres, segons siguin ells: llibres d'idees, llibres de sentiment, obres de teatre, reculls de poesia; y fins els dels escriptors confusos y'ls dels autors dolents. Com a opinió meua sobre'ls escriptors antichs, crech poder dirvos que aquests han d'ésser llegits situantse mentalment en les condicions de temps y de lloch dintre les quals fou creada l'obra literaria de que's tracti. Qui llegexi, per exemple, una obra del nostre Eximènic, haurà de tenir en compte que l'escriptor era un frare del trescents, que's proposà donar forma doctrinal, per a encabirles en una mena d'enciclopedia, a totes les idees sobre religió, sobre política, sobre costums, que constituïen la ciencia del seu temps. No són, donchs, els seus llibres obres d'entreteniment, sinó obres d'estudi, que no tenen substitut per a enfondir en la conexença íntima de la nostra societat migeval, y que són, ademés, un arxiu inestimable per a l'estudi històrich de la nostra llengua catalana. Y lo mateix podríu dirvos d'en Ramon Lull, de qui'l *Blanquerna* es l'obra més avinent de llegir, a condició també de ferse càrrech que's tracta d'una novela de tesi, y tal com per aquells temps podíu ésser un llibre de tesi: insistent y abrumador. Defecte es aquest darrer en que incorren, encara avuy, certs escriptors especialistes que s'ocupen exclusivament ja sia de psicologia experimental, d'estètica micromètrica o de cooperativisme interplanetari, y que fan venir ganes de veure

reclosos en galeres tots els psicòlechs, estetes y cooperadors haguts y per haver; per que en cada una d'aytals invencions no sol haverhi, en suma, més que un *modus masticandi*, com diria el nebot de Rameau.

EL MARQUÈS. — Mè sembla endevinar que també'ls bibliòfils teniu els vostres odis o, per lo menys, certes antipaties per determinats llibres.

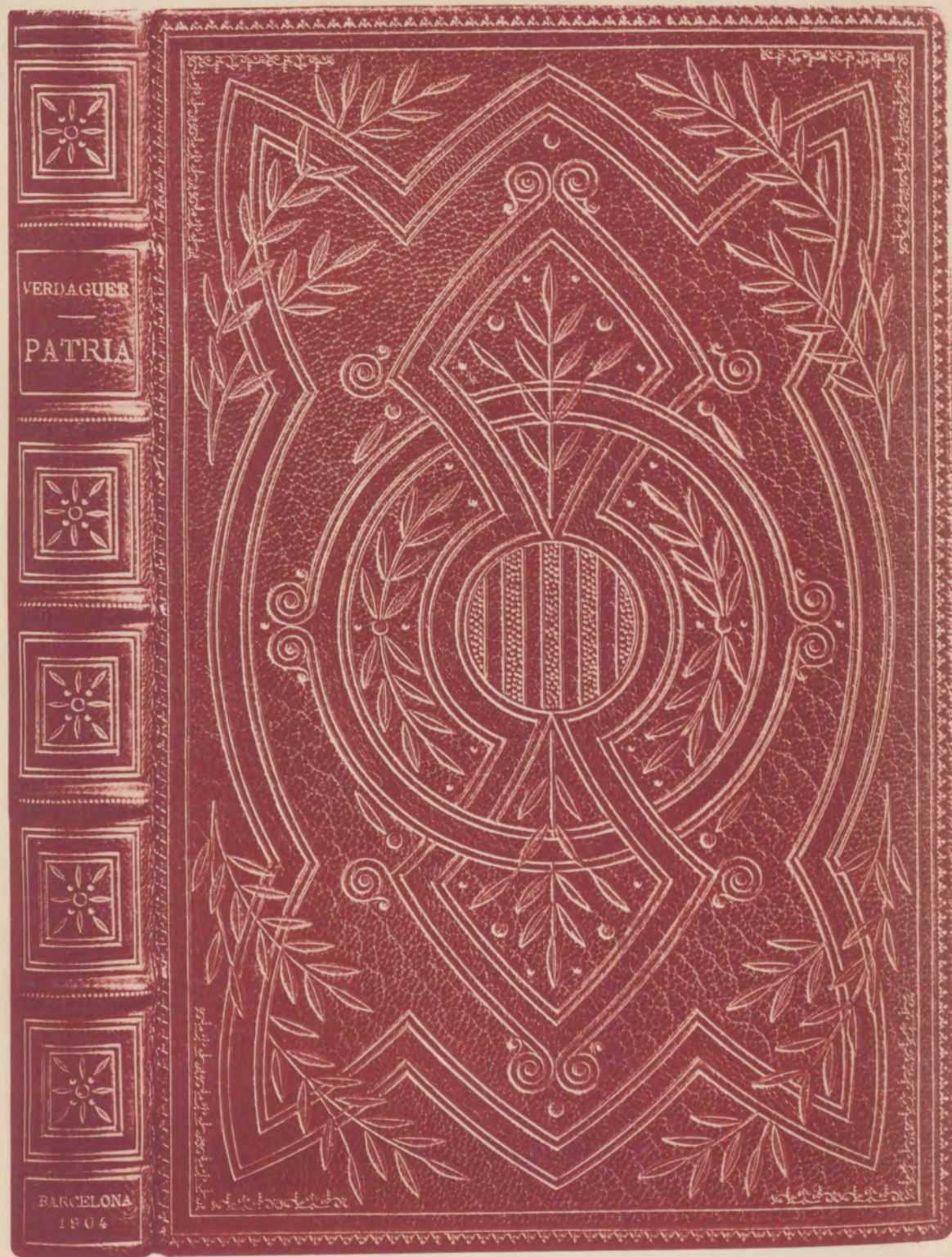
EL BIBLIÒFIL. — Si us haig d'ésser franch, y a pesar de que no hi ha llibre, per dolent que sigui, que no contingui alguna cosa de bo, he experimentat sempre com una mena de malestar llegint certes produccions literaries mancades de sinceritat, com els poemes de don Gaspar Núñez de Arce, que són l'obra d'un retòrich y no d'un poeta: els seus pescadors m'han semblat sempre'ls matexos pastors de Watteau, cambiantlos tan sols el fons de payatge per un horisó de mar. També'm són intolerables els llibres d'estil plateresch, com aquell *Fra Filippo Lippi* del brillant orador don Emili Castelar. Tinch igualment per obra poch estimable les *Cartas sobre Pompei* d'aquell doctor català que les escrigué sols per a lluhir el seu estil... cervàntich. En un mot: demano a l'autor d'un llibre, que se'm dongui tot ell, sencer, en la seva obra, sia aquesta la que sia: per axò jo admire'l *Werther* de Goethe tant com la *Pepita Jimenez* d'en Valera; els *Sainetes* de don Ramón de la Cruz, com les *Gatades* d'en Frederich Soler; el *Discurs* de Descartes, com *El Criterio* de Balmes. Y reparèu com tots aquests són, casualment, llibres de reduhida extensió, sobretot si se'ls compara ab les interminables enfilades èpiques d'*El Bernardo* o de *La Cristiada*. N'hi ha prou ab axò per a fer vàlida aquella sentència grega que diu: «gros llibre, gran flagell».

EL MARQUÈS. — Axí, donchs, ab lo que m'anèu dient, ja no resulta tan absolutament cert el conegut aforisme de que «tot llibre es un amich que may no cansa».

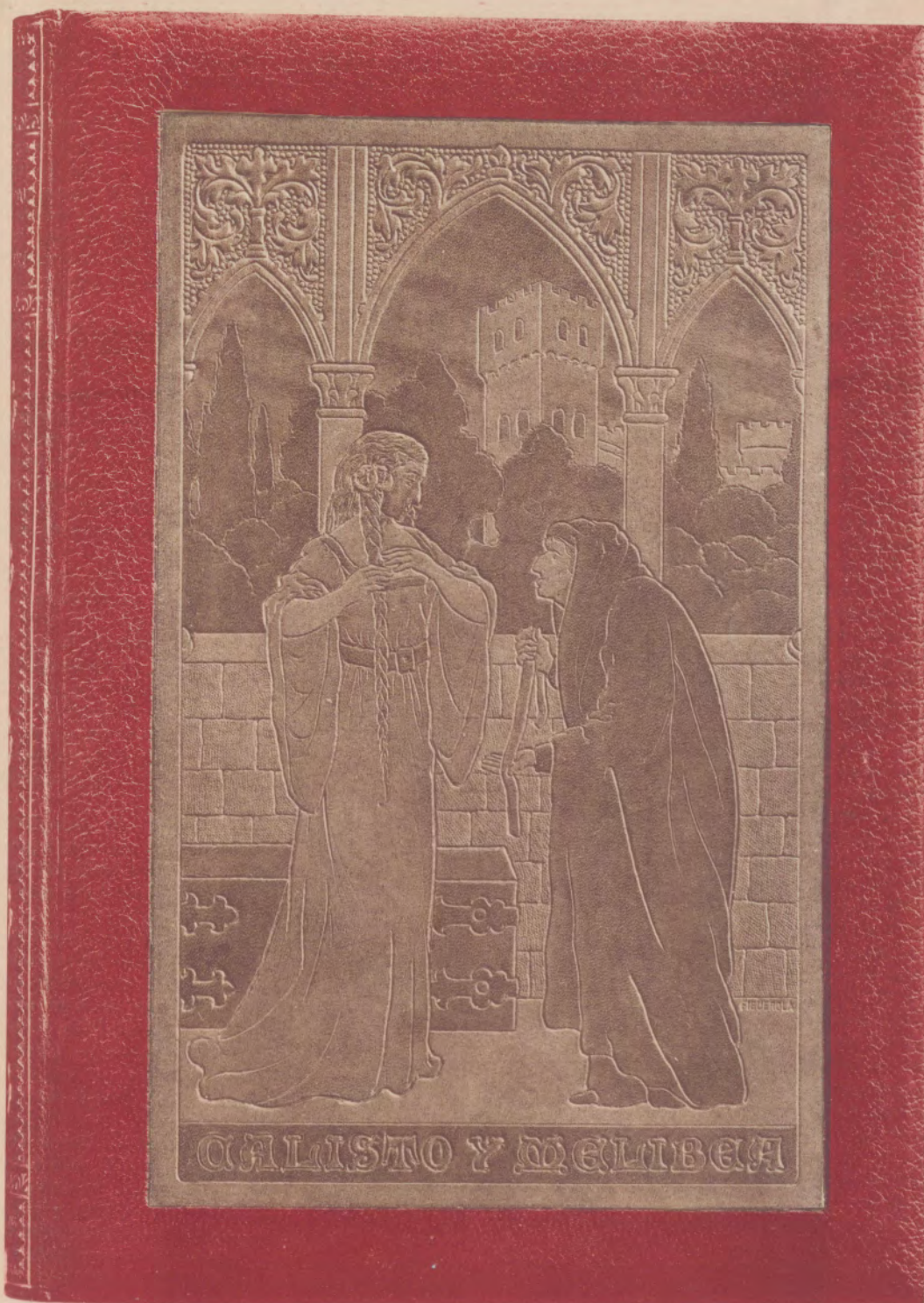
EL BIBLIÒFIL. — Axò s'ha de pendre en el sentit de que, quan un llibre resulta de lectura massa embafadora, se'l pot dexar per un altre de més divertit. Encara axò no es aplicable sinó a les obres d'entreteniment; per que, com ja he dit abans, els llibres que són objecte d'estudi han d'ésser presos ab les millors disposicions per a que puguin aprofitarnos.

EL MARQUÈS. — Y de les obres de teatre ¿què me'n dièu? He llegit molts dels drames y comedies de Calderón, Lope, Tirso y altres, y m'han dextat encantat. Suposo que bé deuen tenir algun mèrit!

EL BIBLIÒFIL. — El teatre del segle XVII es una de les glories de la literatura castellana. Apart d'axò, sembla que'ls llegidors d'obres dramàtiques són els que més abunden entre la gent que, com vós, cerca en la lectura únicament una emoció o, tot lo més, un entreteniment. Lo mogut de l'acció, el rellèu dels caràcters, la força de les passions

Verdaguer: «PATRIA» (Barcelona, 1904)
 Enquadrernació daurada als petits-ferros, per Pere Guérin
 (De la llibreria de D. Joseph Fabregat)

Rojas: «LA CELESTINA» (Barcelona, 1909)
Enquadernació ab plató de cuyro incisat y pintat, per Joaquim Figuerola
(De la llibreria de R. Miquel y Planas)

humanes y, sobretot, lo cenyit del diàlech que no comporta massa les digressions, són altres tants motius d'interès per als lectors que duen pressa o que sols poden destinar breus intervals a la lectura. No es aquest, emperò, un sistema recomanable: cal llegir poch a poch, fins tractantse de les obres de teatre. Shakespeare, Molière, Schiller, el mateix Goldoni, guanyen molt llegits detingudament. Y, ben mirat, axò es aplicable a tota mena de llibres.

EL MARQUÈS. — Veuré d'aprofitar el vostre consell. Mes a pesar d'axò, crech que hi ha bastants llibres, fins llibres molt celebrats, que jo no trobaré may del meu gust. *La Celestina* n'es un: no es una novela, ni tampoch una comedia; no he pogut acabar d'interessarmhi, encara que, segons he sentit dir, es una obra mestra de les lletres espanyoles.

EL BIBLIÒFIL. — Axò es per que vós (y dispenseume) no teniu encara la preparació que's necessita per a llegir aquesta mena de llibres. Ja us ho he dit: la lectura es una art; y a vós se us fa indispensable llegir algunes obres d'història literària o, si volèu, de crítica literària. Menéndez y Pelayo entre'ls nostres tractadistes y Sainte-Beuve entre'ls francesos, se us faràn molt interessants, y, a la vegada, us desvetllaràn l'interès per certes lectures d'un nivell superior. Recordèu encara una frase cèlebre: « Un crítich no es sinó un home que sab llegir y qu'ensenyà de llegir als demés ».

EL MARQUÈS. — Una observació se m'acut: vós que tant havèu llegit, y que, segons veig, heu arribat a possehir un tast tan delicat en qüestions de literatura, ¿com no havèu pensat escriure? Tal vegada hi ha en vós un escriptor, que caldria dexar sortir enfora...

EL BIBLIÒFIL. — No, amich meu! No he escrit may res, y penso no escriure en ma vida. Totes les religions tenen els seus contemplatius, y'ls bibliòfils som els contemplatius de la religió de les lletres. Un bibliòfil no pot escriure per que, conxedor de les belleses que contenen els grans llibres qu'en el món s'han escrit, no s'atreviria may a posar mà en la ploma per a produhir un migrat reflexe d'allò qu'es objecte de la seva admiració. El bibliòfil, además, es un crítich que no treu a la lum del dia les seves opinions cercant que siguin compartides pels altres; ni té predileccions exclusivistes, per que troba que totes les escoles poden ésser bones, y als adeptes de cada una correspon demostrarho: antichs y moderns, parnassians y romàntichs, tots poden ferho bé o malament; « en literatura (s'ha dit) tots els genres són bons, llevat del genre enutjós ». Y per molt que un home's pensi tenir coses per a escriure y donar á l'estampa, no té cap dret a ferho, si no està segur de possehir un estil, si no compta ab una manera personal d'interessar els llegidors; en una paraula: si no es

un artista. Tot lo demés es perdre'l temps y ferlo perdre als altres.

EL MARQUÈS. — Mes, encara pot ésser que algun dia us sentiú ab humor d'escriure, ja que sempre tindreu alguna cosa per a dir.

EL BIBLIÒFIL. — No es fàcil. Els llibres, quan no s'escriuen obehint a una necessitat espiritual, són escrits cercant la gloria o el guany. Jo no cobejo ni una cosa ni altra; vegèu la divisa que figura en el meu exlibris: *Nec cupidus, nec invidus*; ni ambiciono els béns materials, ni envejo les honors que a molts han procurat les lletres. Un veritable bibliòfil hauria d'ésser sempre humil, desinteressat y generós.

EL MARQUÈS. — ¿Generós fins per a dexar consultar els seus llibres a qui ho necessita?

EL BIBLIÒFIL. — Sí! L'ideal per a mi fora poder posar damunt dels meus armaris la inscripció que, segons diuen, ostentava certa biblioteca anglesa: *Tolle, aperi, recita, ne lœdas, claudes, rapinel*; lo qual ve a dir, com si parlés cada llibre: « Prenme, òbrem, llegèixme, no'm malmétis, tancam, no te'm quedis. » Emperò axò, en absolut, no pot ésser; sinó que, al contrari, s'han de pendre algunes precaucions.

EL MARQUÈS. — Com, per exemple, no dexar veure may els llibres a ningú y, fins, no dir quins són els llibres que un té.

EL BIBLIÒFIL. — Ab molt menys n'hi ha prou; per que de qui fes axò, no's podria pas dir que practiqués la bibliofilia, sinó la bibliotàfia, que ve a ésser l'enterrament dels llibres. La bona regla per al bibliòfil es assegurar-se bé de les seves amistats, fugir dels tractes ab els pseudo-bibliòfils, no voler prop d'ell més que'ls amadors de cor y'ls estudiosos de debò.

EL MARQUÈS. — Quasi m'espanta'l considerar lo absolut dels principis en que's fonamenta aquest sagrat exercici de la bibliofilia! Ara sóch jo'l qui començo a creure que potser no arribaré may a poderme considerar un ver bibliòfil.

EL BIBLIÒFIL. — Me plau aquesta disposició del vostre esperit: es un bon símptoma de salvació. Per ma part, opino que dech encoratjarvos: no, no sou un bibliòfil y potser vos manqui molt encara per a esserho. Emperò, des de la nostra primera entrevista, heu fet remarcables progressos: ara ja sou un home que llegeix y que va adquirint el gust de la lectura y dels llibres. Perseverèu, que lo demés ja vindrà ab el temps.

EL MARQUÈS. — Agraheixo ab tota l'ànima l'esperança que acabèu de donarme. Y, per avuy, m'hauréu de permetre que posi fi a la meua visita: veig qu'es prop d'un quart de vuyt. Oh! y ara'm recorda que tenia una junta per a les set! Sort de l'auto que m'espera a la portal Hauré de pretextar una *panne*... A Déu siaul